

DET GODE BØRNELIV

TIL LDD'S SELVEJENDE OG PRIVATE DAGTILBUD, BESTYRELSE, FORÆLDRE SAMT ANDRE MED INTERESSE FOR DET GODE BØRNELIV

NR. 1 · ÅRGANG 5 · MARTS 2023

SKÆRPET OPMÆRKSOMHED PÅ BØRNS BEHOV

Tema:

BØRN I UDSATTE
POSITIONER

Børneperspektiv
på tidlig indsats

Om at forstå børn

Stor forskel på
daginstitutioners
evne til at løfte børn

FAG-OG MEDLEMSBLAD FRA LDD

LANDSORGANISATIONEN
DANSKE DAGINSTITUTIONER

- Side 3 **Leder**
Børn i udsatte positioner eller udfordrede dagtilbud
Palle Woss, Direktør, LDD
- Side 4 **Skærpet opmærksomhed på børns behov**
Dorthe Filtenborg, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD
- Side 6 **Børneperspektiv på tidlig indsats**
Pernille Juhl, ph.d., Lektor i psykologi, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet
- Side 11 **Udsathed er en kompleks størrelse**
Cristina Munck, ph.d., Lektor ved Københavns Professionshøjskole
Johanne Vinter Kirkeby, tidligere Lektor ved Københavns Professionshøjskole, Redaktør
- Side 16 **Udsatte børn får ikke den hjælp, de har brug for**
Dina Madsen, Områdechef, Danmarks Evalueringsinstitut, EVA
- Side 18 **LDD NYT**
Ernaprisen 2023
- Side 20 **Det gode børneliv – ifølge børnene**
Gry Nynne Thorsen, Analytiker, Tænk tanken Mandag Morgen
- Side 24 **Inkluderende børnefællesskab**
Interview med Gitte Bertelsen, Leder i Eventyrhuset og Jeppe Sterndorff, Pædagog i Eventyrhuset
- Side 27 **Udfordringer i understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud**
Line Buer Bjerre, Seniorkonsulent, EVA · Astrid Arbjerg Lundby, Konsulent, EVA
- Side 31 **Pædagogens relationskompetence – kendetegn og betingelser**
Louise Klinge, ph.d., Skoleforsker og Forfatter · Tina Brandt, Familierådgiver, Forfatter og Pædagogisk Konsulent
- Side 34 **At arbejde med udsatte børns følelser**
Helene Dahl Thruelsen, Leder i Eksperimental Institutionen
- Side 38 **Om at forstå børn**
Interview med Lene Lind, Pædagog, Forfatter og tidligere Institutionsleder, Pioner indenfor dagtilbudsområdet
- Side 41 **Stor forskel på daginstitutioners evne til at løfte børn**
Lena Lindbjerg Sperling, ph.d., Seniorøkonom, Tænk tanken DEA
- Side 44 **Pædagogers viden om børns trivsel**
Interview med Lise Petersen, Udviklings- og Implementeringskonsulent, INFOBA
- Side 46 **LDD NYT**
– Nationalt partnerskab skal styrke pædagogikken for de mindste
– LDD 55 års Jubilæum
- Side 47 **Næste nummer af DET GODE BØRNELIV**
Pædagogik
- Side 48 Det ved vi om **”Børn i udsatte positioner”**

Tema:
**BØRN I UDSATTE
POSITIONER**

Børn i udsatte positioner eller udfordrede dagtilbud

Der er i udgangspunktet ikke kun én faktor som gør, at et barn kan befinde sig i en udsat position. Årsagerne kan være flere og komplekse. Det kan handle om barnets fysiske eller psykiske kompetencer. Om kommunikative og sproglige udfordringer. Om familien og dennes ressourcer eller mangel på samme. Om det kvalificerede samspil i forhold til læringsmiljøets indretning og brug. Om dagtilbuddets professionelle læringsfællesskab i forhold til kvalifikationer omkring det at kunne håndtere den faglige opgave. Om faglig ledelse og om meget andet.

I dagtilbuddet ligger der en betydelig og konkret opgave. Med afsæt i den styrkede pædagogiske læreplan mødes barnet af pædagogiske voksne, der kan, vil og gør en forskel for barnet. Det pædagogiske arbejde skal identificere barnet i den udsatte position og kunne tilrettelægge og kvalificere et læringsmiljø, hvor barnet udviklingsmæssigt profiterer positivt heraf.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemførte i 2021 en større undersøgelse, der viste, at en lang række kommuner oplever, at de ikke kan give de yngste børn i udsatte positioner den hjælp og støtte, de har brug for.

Et af hovedresultaterne i undersøgelsen - mangel på understøttelse - viste sig at være en problemstilling, der kunne ses på tværs af kommuner med forskelli-

ge vilkår. Faktisk vurderede samtlige dagtilbudsschefer, at der er børn i deres respektive kommune, som i én eller anden grad ikke får den hjælp, de har brug for. Dagtilbudsscheferne svarede, at de i en eller anden grad oplever, at deres udbud af understøttelse er utilstrækkeligt og, at der er behov for at udvikle praksis. Således er der hermed ikke tale om enkeltstående lokale udfordringer, men en udfordring, der kalder på bred national opmærksomhed.

Dette nummer af DET GODE BØRNELIV interesserer sig, med afsæt i ovenstående, for børn i udsatte positioner og perspektiverer dette med bidrag fra forskere, lektorer, ph.d'ere, konsulenter og ikke mindst praktikere.

DET GODE BØRNELIV, som du læser nu, er første udgivelse i år af den nu femte årgang, der er et fag- og medlemsblad, der har det vigtige formål at undersøge, informere og formidle al den spændende faglighed og viden, som findes omkring det udsatte barn og dets vilkår for at blive understøttet i sin udsathed.

Rigtig god og inspirerende læselyst!

Palle Woss
Direktør

Landsorganisationen Danske Daginstitutioner

Kolofon

LANDSORGANISATIONEN
DANSKE DAGINSTITUTIONER

Udgiver

LDD - Landsorganisationen
Danske Daginstitutioner
Hejrevang 21 D, 3450 Allerød
(hovedkontor)
Rolundvej 23, I, 5260 Odense
Telefon: 32953230
Mail: LDD@LDD.DK
Oplag: 2000
ISSN 2794-2589

Redaktion

• Ansvarshavende:
Palle Woss, Direktør, LDD
• Redaktør og hovedskribent:
Dorthe Filtenborg, Pædagogisk
Udviklingskonsulent, LDD

Grafisk produktion

• Design og Layout: Permild & Ko
• Tryk: Grafisk Rådgivning ApS

Fotos:

• Adobe Stock
• Eventyrhuset
• Fru Hedevig Bagges Børnehave

Udkommer marts og september

Dagtilbuddet skal rammesætte det pædagogiske arbejde samt etablere og kvalificere læringsmiljøet ud fra en målrettethed omkring børn i udsatte positioner

Skærpet opmærksomhed på børns behov

Over- og omsættelsen af den pædagogiske læreplan lokalt i dagtilbuddet skal indbefatte fokus på, hvordan det pædagogiske læringsmiljø organiseres og kvalificeres, så det tilgodeser og understøtter børn i udsatte positioner.

Af **Dorthe Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

Da den oprindelige pædagogiske læreplan så dagens lys tilbage i 2004, var den med afsæt i, at dagtilbuddet skulle have fokus på at etablere en pædagogisk praksis, der understøttede børn med særlige behov. Efterfølgende kom ”inklusionsbølgen”, hvor dagtilbuddene (også) skulle fokusere på inklusionsbegrebet herunder målrette den pædagogiske praksis til at være inkluderende for de børn, der havde behov for dette. Med den nye, styrkede pædagogiske læreplan, 2018, blev der bygget yderligere et lag ovenpå de foregående års perspektiver, hvor dagtilbuddet skal rammesætte det pædagogiske arbejde samt etablere og kvalificere læringsmiljøet ud fra en målrettethed omkring børn i udsatte positioner.

Bidrag til udsathed og pædagogens opgave

At, et barn føler sig eller konkret er i en udsat position, kan skyldes mange faktorer, der ofte

spiller sammen, men som det er vigtigt at få klarlagt af pædagogen, så læringsmiljøet tilrettelægges så kvalificeret for barnet og dets behov, som muligt.

Der kan være flere bidrag til barnets udsathed som fx fysiske eller psykiske funktionsnedsættelser hos barnet. Det kan også være sproglige vanskeligheder, der udfordrer barnet i at kommunikere med sin omverden herunder skaber sociale barrierer og udfordringer indenfor det relationelle. Der kan være familiemæssige eller strukturelle faktorer, der gør, at barnet udfordres.

Og det kan handle om selve det pædagogiske læringsmiljø, der ikke understøtter barnets behov på en hensigtsmæssig måde. Kort sagt er det typisk ikke kun én faktor, der gør et barn udsat men nogle gange flere og komplekse faktorer.

Sammenfattende kan man sige, at der kan være en høj kompleksitetsgrad, som bidrager til et barns udsathed, hvor denne skal undersøges og pædagogisk rammesættes af pædagogen, der omsætter denne identificering til konkret pædagogisk praksis med kvalificerede læringsmiljøer.

Faglig intention og handling

Lokalt i dagtilbuddets læreplan skal det fremgå, hvordan dagtilbuddet definerer trivsel, dannelse, læring og udvikling. Centrale nøgle-spørgsmål besvares i forhold til hvert begreb fx i forhold til trivsel:

Hvad er et barn i trivsel? Hvilke kendetegn er der ved et barn i trivsel? Hvilket pædagogisk læringsmiljø arbejdes der med i relation til børns trivsel? Hvordan evalueres læringsmiljøet omkring det pædagogiske arbejde med trivsel med henblik på kontinuerlig kvalifice-

ring af læringsmiljøet? Hvordan inddrages det primære miljø (hjemmet) omkring barnet i opgaven med at sikre barnet trivsel? Hvordan tilrettelægges samarbejdet med forældrene? Og så videre ...

Spørgsmålene er mange, men centralt er det, at dagtilbuddets professionelle læringsfællesskab må have et fælles fagligt fundament at stå på og arbejde ud fra, så de hurtigt og effektivt kan identificere børn, der ikke er i trivsel. Og hermed børn, der måske udvikler sig i en negativ retning og kommer i en udsat position.

Hvis og når, et barn så fagligt vurderes at være i en udsat position, skal det pædagogiske personale være klar på at effektuere en handlingsplan, der målrettet kan understøtte det udsatte barns behov og videre udvikling. ●

Det er et krav i Barnets Reform, at pædagoger og andre professionelle skal søge at hindre problemer i at udvikle sig gennem tidlig opsporing og tidlig indsats

Børneperspektiv på

tidlig indsats

Af **Pernille Juhl**, Lektor i psykologi, ph.d., Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet

I socialforskning har der primært været fokus på at kortlægge årsager til børns sociale problemer på baggrund af risikofaktorer (fx Christensen 2006, Christoffersen at. Al. 2011), mens det i mindre grad er blevet udforsket, hvilke situationer i hverdagslivet børn konkret oplever som problematiske.

Jeg har gennem deltagerobservationer fulgt seks småbørn (0-4 år) i deres forskellige hverdagslivskontekster igennem et år (Juhl, 2022). De seks børn har det til fælles, at professionelle som fx sundhedsplejersker, pædagoger og/eller socialrådgivere er bekymret for børnenes trivsel. Jeg har derfor undersøgt, hvilke situationer, der fremstår som problematiske analyseret fra børnenes perspektiv samt, hvordan den hjælp, vi som samfund sætter i værk, får betydning for børnene.

Opsporing af problemer

Det er et krav i Barnets Reform¹, at pædagoger og andre professionelle skal søge at hindre problemer i at udvikle sig gennem tidlig opsporing og tidlig indsats. Denne opgave håndterer kommunerne ved at anvende forskellige opsporingsmetoder, hvor for eksempel pædagogisk personale skal registrere tegn (bestemt adfærd hos det enkelte barn). Adfærden skal tolkes via en vejledning for at finde ud af, hvad adfærden kan være tegn på (fx 'utryk tilknytning'). Den viden, der skabes gennem sådanne opsporingsværktøjer, er kendetegnet ved at være skabt uafhængigt af de konkrete situationer, problemerne udspiller sig i – eksempelvis konflikter i en børnegruppe.

De pædagoger og dagplejere, jeg har interviewet, fortæller, at det er svært at tolke bekym-

1) <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/200912L00178>

Gennem en årrække er der kommet stigende politisk fokus på tidlig indsats. Én målsætning er at skabe de bedste livschancer for alle børn uanset social baggrund – en anden er at gribe forebyggende ind tidligt nok til, at problemer i børns liv ikke udvikler sig alvorligt.

ringstegn ud fra standardiserede værktøjer. I stedet, fortæller de, at de for at kunne tolke bekymringstegn, bruger deres kendskab til de konkrete børn og børnegruppen og den viden, de har om de konkrete situationer, hvor problemer opstår.

Det er en situeret viden, der er skabt gennem en løbende udforskning i børns hverdagsliv. Som et eksempel på, hvordan pædagogisk personale – i følgende eksempel en dagplejer – netop bruger sit kendskab til en børnegruppe for at forstå en konflikt mellem to børn, skal vi med en lille dreng, Daniel.

Der er tre børn i den dagpleje, Daniel går i: en lidt ældre pige, Line og en lille ny baby. En større dreng er for nyligt holdt op, og efter denne ændring i børnegruppen er Daniel og Line be-

gyndt at udforske, hvordan de kan være sammen. I den forbindelse opstår mange konflikter mellem dem, og Daniel har flere gange bidt Line. Konflikterne udspiller sig almindeligvis sådan her:

Daniel (15 mdr.) sidder på gulvet og er optaget af at hive i sine strømper. [...] Line (22 mdr.) kigger på Daniels bare tæer. Hun sætter sig ned og hiver også sine strømper af. Daniel griner. Han rejser sig og går hen og hælder en plastickasse med legetøj ud på gulvet. Line går hen til ham og rækker ud efter et stykke legetøj, som Daniel har i hånden. Han bider Line i armen, og hun græder. [...]

Daniel bor sammen med sin mor og sin storebror på 4 år, og der er bekymring for, om moren kan klare omsorgen for både Daniel og hans storebror. På et møde om Daniel, hvor social-

Mange interventioner til tidlig indsats i dagtilbud handler derfor især om at styrke små børns sproglige færdigheder. Det vidner om en forståelse af, at udsathed og ulighed handler om det, man kan kalde læringsulighed. Problemet er bare, at denne problemforståelse ikke nødvendigvis tager afsæt i de konkrete problemer, børn oplever i hverdagslivet

rådgiveren, sundhedsplejersken, dagplejepædagogen, Daniels dagplejer og mor er til stede, fortæller moren om, hvordan det går hjemme, og dagplejeren fortæller om, hvordan det går i dagplejen.

Dagplejeren fortæller, at Daniel ofte bider. De øvrige professionelle diskuterer, hvorvidt det mon skyldes, at Daniels mor ikke har god nok kontakt til ham hjemme. Dagplejeren orienterer de øvrige professionelle om en udskiftning, der har været i børnegruppen. Hun fortæller, at selvom hun er bekymret over bideriet, så ser hun det som en almindelig reaktion knyttet til de konflikter, der almindeligvis opstår, når små børn uden sprog skal finde sig til rette sammen i en ændret børnegruppe. De øvrige professionelle på mødet mener imidlertid, at Daniels adfærd skal tolkes som et tegn på en tilknytningsforstyrrelse. Det bliver på mødet besluttet, at dagplejeren hver dag skal give Daniel babymassage for at etablere en tæt og tryk relation til ham og for at give ham individuel voksentid, der kan afhjælpe bideriet.

Dagplejeren er først tøvende overfor denne løsning, men hun indvilger, da hun efter at have prøvet massagen et par gange, oplever, at Daniel gerne vil have massagen. I det næste uddrag har Line og Daniel for nylig haft en kontrovers om noget legetøj, og Daniel har bidt Line. Dagplejeren synes derfor, at det vil være et godt tidspunkt til dagens massage:

Dagplejeren sætter sig ned på gulvet og lægger dynen foran sig. Daniel sætter sig på den og [...] ser meget glad ud. Line prøver at sætte sig ovenpå Daniel. Dag-

plejeren skubber hende blidt væk. Line bliver ved. Til sidst læner Daniel sig frem mod hende med åben mund og ser ud, som om han vil bide hende [...]

Dagplejeren har nok at gøre med både at ae Daniel på benene med massagebørsten og samtidig holde de to andre børn væk. Daniel ser slet ikke ud til at ænse, at han bliver 'børstet'.[...] Da Line efter mange opfordringer fra dagplejeren omsider giver op og går ind i stuen, gider Daniel ikke sidde på dynen mere. Han rejser sig og løber efter Line.

Hjælpen ledes væk fra børnenes problemer

Daniel ser i starten ud til at være optaget af massagen og er ivrig efter at komme i gang. Han ser også ud til at være klar over, at det kun er ham, der skal sidde på dynen. De andre børn vil imidlertid også være med i det, der foregår. Selve idéen om individuel voksen-barn-kontakt, der skal afhjælpe konflikterne, ser ud til at føre til en ny konflikt, hvor Daniel igen forsøger at bide. Konflikten følger så at sige med.

Når jeg ser på denne situation fra Daniels perspektiv, ser han ud til at være optaget af at få opmærksomhed fra dagplejeren samtidig med, at han er optaget af Line. Konflikten mellem børnene ser ud til at knytte sig til deres indbyrdes samspil, mens den hjælp, der sættes i værk, synes at afkoble sig fra selve problemet; nemlig det sociale samspil mellem børnene.

Problemet går igen i analyserne fra børns hverdag i vuggestue og børnehave, hvor der særligt i arbejdet omkring udsatte børn lægges vægt på målrettede læringsaktiviteter og træning af især sproglige kompetencer.

Denne praksis kan ses i kølvandet på de senere års politiske ambitioner om at investere i de yngste børns sproglige udvikling ud fra en idé om, at investeringer i børns tidlige læring giver større afkast senere hen – fx i form af, at flere unge gennemfører en uddannelse (Heckman, 2006).

Mange interventioner til tidlig indsats i dagtilbud handler derfor især om at styrke små børns sproglige færdigheder. Det vidner om en forståelse af, at udsathed og ulighed handler om det, man kan kalde læringsulighed. Problemet er bare, at denne problemforståelse ikke nødvendigvis tager afsæt i de konkrete problemer, børn oplever i hverdagslivet.

De børn, jeg har fulgt, har især oplevet vanskeligheder i relation til de konflikter, der almindeligvis er forbundet med at bevæge sig ind og ud af børnefællesskaber, ligesom børnene har haft problemer at gøre sig gældende blandt andre børn (Juhl, 2022).

Artiklens sidste eksempel skal illustrere tidlig indsats, som det kan se ud, når hjælpen rettes mod netop at støtte børn i deres deltagelsesmuligheder i børnefællesskabet. Nogle vil måske tænke, at det her eksempel er alt for banalt til at sige noget om tidlig indsats, men det er faktisk pointen. Situationen illustrerer nemlig, hvordan en pædagog med ganske små justeringer og støtte kan hjælpe et udsat barn med at udvikle en helt afgørende forståelse af sig selv til én, der kan tage initiativ, være en del af det fælles, der foregår, forfølge engagementer og lykkes med det.

To lidt ældre (2-årige) børn leger med en stor plasticgarage med sliske. De kører biler ned ad den, mens de siger 'billyde'. Oliver (15 måneder) standser og ser på dem. Han smider de Legoklodser, han har i hænderne og sætter sig ned og begynder at hive i den ene side af slisken. Slisken bliver revet løs.

De ældre børn protesterer højt og prøver at hive garagen fra Oliver, som ser lidt overrasket ud over alt postyret. Pædagogen siger: 'Oliver vil bare være med'. Henvendt til Oliver siger hun: 'Nå, nu tror jeg, at vi skal finde kassen med biler til dig'. (...)

Pædagogen tager nogle små biler op til Oliver. Han banker dem ned i gulvet og siger billyde, mens han kigger på børnene. Han går over til dem igen. Pædagogen sætter sig ned ved siden af. Oliver slår med en bil på garagen. Pædagogen holder garagen fast, så slisken ikke ryger af. Nu kører alle tre børn med deres biler på garagen. Oliver pludrer fornøjet.

Pædagogen er her sammen med børnene i en situation, børnene selv har taget initiativ til, og hun hjælper dem med at få inkluderet forskellige bidrag til leg ved fx holde på garagen, oversætte Oliver's bidrag til legen. De andre børn lærer samtidig at holde fast i en leg, fx når et nyt barn kommer med i legen. Det kan hun kun gøre ud fra den konkrete viden, hun har om den situation, børnene er en del af.

Der er altså stort udviklingspotentiale i det, børn organiserer sammen. Fx lærer de at tage aktivt del i fællesskaber, der hele tiden forandrer sig og som, man må justere sin deltagelse i forhold til. Det er forbundet med store udviklingspotentialer, når børn indgår med hinanden i aktiviteter og lege, som de selv skaber og

Pernille Juhl har i sin spændende forskning blandt andet lavet deltagelsesobservationer og her intenst fulgt småbørns hverdagslivskontekster samt interviewet pædagogisk personale. Alt sammen noget man kan læse mere om i ”På sporet af det gode børneliv – et børneperspektiv på tidlig indsats”.

har indflydelse på. Jeg peger altså på vigtigheden af tilstedeværende voksne, der har blik for at støtte op om det, børn er i gang med sammen.

At børns læring sker i interaktion med pædagerne og de andre børn og omverden, er der forskningsmæssigt ikke megen uenighed om, og de socioemotionelle kompetencer involverer og ligger til grund for andre kompetencer såsom brugen af sprog, opmærksomhed og kropssprog.

Når børn selv organiserer en leg sammen, så øver de sig på at medskabe deres betingelser, fordi legen ikke på forhånd har et mål. Samtidig kan fx en baby eller en mor i en leg ikke ba-

re handle på hvilken som helst måde. I leg forholder børn sig til kulturelle normer, og de afprøver andres reaktioner på det, de selv gør. De øver sig i at justere deres egne bidrag til det fælles i forhold til de andre deltagere. Det er krævende læreprocesser, der indimellem fører til konflikter, som vi så i det tidligere eksempel med Daniel, der bed Line.

Sammenfatning

På baggrund af min forskning, er jeg slet ikke i tvivl om, at det allervigtigste for børn i dagtilbud er at være en del af fællesskaber med andre børn. Vi kan lære børn nok så mange sprogfærdigheder for at give dem bedre chancer senere i livet, men hvad nytter det, hvis de starter i skolen med alt for mange erfaringer med nederlag samt manglende erfaringer med at indgå i fællesskaber på måder, hvor de selv kan være med til at forme det, de er en del af og ikke bare skal være på tålt ophold.

Set fra børnenes perspektiv er én af de vigtigste opgaver for personalet i dagtilbud derfor kontinuerligt at forholde sig udforskende til spørgsmål som: hvad mon problemerne hænger sammen med i den konkrete situation? Hvad sker der rundt om barnet? Hvad gør de andre børn? Hvad ser barnet ud til at prøve på? Hvad er barnet optaget af? Hvad ser ud til at være svært for barnet? ●

REFERENCER

- Christensen, E.: *Opvækst med særlig risiko*, Socialforskningsinstituttet, 2006
- Christoffersen, M., N., Olsen, P. S., Vammen, K. S., Nielsen, S. S., Brauner, J. og Lausten, M.: *Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge. Risiko og beskyttelsesfaktorer*. København: Socialforskningsinstituttet, 2011
- Heckman, J.J. (2006). *Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children*. *Science*, 132, 1900-1902.
- Juhl, P. (2022). *På sporet af det gode børneliv: et børneperspektiv på tidlig indsats*. Frydenlund Academic. *Menneskelig udvikling, deltagelse og social forandring*

Udsathed

er en kompleks størrelse

Analyserne i antologien "Udsatte børn eller udsatte miljøer - med daginstitutionslivet i fokus" viser, at udsathed er en kompleks størrelse, der handler om strukturelle og relationelle forhold i hverdagslivet og dermed ikke kan forstås som isolerede problemer iboende børnene eller deres kultur. Imidlertid belyser de forskellige analyser i antologien, hvordan børn og familier til tider mødes af kategoriseringer og mangelsyn, som fastholder børn i udsatte positioner.

Af **Cristina Munck**, lektor og ph.d. ved Københavns Professionshøjskole og **Johanne Vinter Kirkeby**, tidligere lektor ved Københavns Professionshøjskole og redaktør på antologien "Udsatte børn eller udsatte miljøer", som denne artikel tager udgangspunkt i

Antologien udspringer af et samarbejde med praksis om praksis og af ønsket om at skabe en praksisnær fagbog, der fokuserer på de problemstillinger og dilemmaer, pædagoger oplever i arbejdet med udsathed og tidlig indsats. Fagbogen adskiller sig fra andre bøger om udsathed ved at være skrevet med udgangspunkt i aktuelle og praksisrelevante problemstillinger identificeret via et samarbejde med en konkret kommune i Danmark. Hermed bidrager antologien til at støtte pædagoger og pædagogstuderendes faglige beredskab til at håndtere udsathedsproblematikker.

Analyserne i antologien viser, at udsathed er en kompleks størrelse, der handler om strukturelle og relationelle forhold i hverdagslivet og dermed ikke kan forstås som isolerede problemer iboende børnene eller deres kultur. Imidlertid belyser de forskellige analyser i an-

tologien, hvordan børn og familier til tider mødes af kategoriseringer og mangelsyn, som fastholder børn i udsatte positioner. Vi ser eksempler på dette i fx forældresamarbejdet, i måder børns leg forstås på, i morgensamlingerne, sprogarbejde og i mødet med børn og familier med minoritetsbaggrund. Dette hænger bl.a. sammen med, at pædagogerne har en vanskelig rolle i og med, at arbejdet med tidlig indsats- og opsporing af udsathed ofte foranlediger et blik på det, børnene ikke kan og det, familierne ikke gør godt nok.

Arbejdet med tidlig indsats kan dermed gøre det vanskeligt at bevare et ressourcensyn med blik for børns deltagelses- og indflydelsesmuligheder. Dette illustrerer vi i de tre følgende eksempler, hvor vi også viser, hvordan det tværfaglige samarbejde til trods for gode intentioner kan lede til et snævert individ-

orienteret blik på det enkelte barn og familien. Vi indleder med et eksempel, der illustrerer, hvordan et dominerende fokus på børns kulturelle baggrunde kan hæmme blikket for børns deltagelsesmuligheder i den konkrete pædagogiske praksis.

Når kultur sættes i forgrunden

I udsatte boligområder er der ofte en del børn og familier med etnisk minoritetsbaggrund, og analyserne i vores antologi viser, at denne minoritetsbaggrund kan få betydning for, hvordan børnene bliver mødt i praksis. Flere steder i den pædagogiske praksis kommer kultur nemlig til at stå i forgrunden for, hvordan pædagoger forstår børnene og deres familier og dermed, hvilke indsatser de sætter i gang. Når kultur bliver en forklaringsfaktor, kan det imidlertid skabe negative forventninger og skygge for helhedsorienterede forståelser og

nuancerede blikke på børn og familiers udfordringer og ressourcer. Et eksempel herpå er pædagogen, Jens' kommentar om Ayub:

"Han kan lege gangster hjemme i 'gaden'", siger Jens og rækker ud efter termokanden med kaffe. Det er torsdag eftermiddag, og børnene er sendt på legepladsen, mens Jens og de fleste af hans kollegaer fra børnehaven er samlet om det runde bord i krearummet (...)"

Jens' kommentar viser en bekymring for Ayub samtidig med, at hans omtale af Ayubs hjemmeliv som 'gaden' og som et sted, hvor han kan lege 'gangster', illustrerer en forestilling om kulturen blandt etniske minoriteter i de udsatte boligområder. Det er en forestilling om et liv, der leves på kanten af samfundet – i et parallelsamfund, hvor 'ghettoens' normer og værdier er herskende.

Udsathed er en kompleks størrelse, der handler om strukturelle og relationelle forhold i hverdagslivet og dermed ikke kan forstås som isolerede problemer iboende børnene eller deres kultur

Når Ayubs leg problematiseres med henvisning til hans bopæl hjemme i 'gaden', bliver det, der i faglitteraturen begrebsliggøres, som et eksistentiaalistisk kulturbegreb aktiveret. Her forstås kultur som iboende børn og forældre og, hvor de bliver en slags passive kulturbærere (Houmøller, 2021).

En konsekvens heraf er, at risikoen for at Ayub overvejende bliver mødt med negative forventninger og, at hans handlinger i børnehaven vil blive forstået med udgangspunkt i hans hjemmeliv, forøges markant. Dette står i modsætning til en forståelse af kultur som noget, der hele tiden skabes af individer igennem deres deltagelse i konkrete, sociale situationer – altså et mere komplekst kulturbegreb.

Det komplekse kulturbegreb retter blikket mod, hvordan børn har forskellige muligheder for deltagelse og gør sig forskellige erfaringer. Det betyder, at fremfor at forstå Ayubs gangsterleg som et udtryk for en særlig kultur, så må vi i stedet undersøge, hvordan den pædagogiske praksis er rammesættende for Ayubs deltagelsesmuligheder (Houmøller, 2021). For som, vi illustrerer i næste eksempel, er børns adgang til deltagelse og børnefællesskaber helt afgørende for deres trivsel, og et vigtigt element i omsorg for børn.

Omsorg og udviklingsstøttende miljøer

Omsorg er ikke kun noget, pædagoger giver til børn men også noget, børn giver til hinanden igennem deres deltagelse i børnefællesskaber. Nogle børn har dog vanskeligt ved at få adgang til at deltage i børnefællesskaberne. Udsathed er således også noget, der kan skabes i daginstitutionskonteksten og i relationerne til pædagogerne og de andre børn.

Adnan er en dreng, der ofte er i konflikter med flere af de andre børn i børnehaven. Han kommer op og slås, og når han er med i legene, falder han hurtigt fra igen. Pædagogerne er optaget af at skabe så meget ro, som muligt, rundt om Adnan, så han ikke bliver afmægtig og vred, der er eksemplificeret i følgende situation:

"Drengene sidder og kigger fokuseret på Ipad'en, men pludselig opstår der en konflikt, fordi det er Valdemars tur, og Adnan ikke vil give skærmen videre. 'Miiin tuuuur' hvæser Valdemar og holder fast i Ipad'en. Adnan slår ud efter Valdemar, men rammer ham ikke. Hasan råber, at Adnan slår. Iman (pædagog) siger, at de skal stoppe med skærmen nu, da det er tid til samling. Adnan og Valdemar er begge sure. Hasan skubber til Adnan, der skriger 'STOP dumme Hasan'. 'Så stopper I begge to', siger Iman."

(Mortensen, 2021).

Adnan kæmper dagligt for at blive en del af fællesskaberne med de andre børn. Særligt Valdemar og Hasan er to drenge, som Adnan gerne vil lege med, og der er dage, hvor det lykkes for Adnan at blive en del af legene.

Når det sker, kan man observere, hvordan de tre drenge giver plads til hinandens bidrag til den fælles leg. Personalet på stuen er opmærksomme på Adnan, Valdemar og Hasans legefællesskab, som de oplever er konfliktfyldt. Men pædagogerne ønsker ikke at individualisere problemet i børnefællesskabet ved at udpege Adnan som problemskabende. På den anden side har de vanskeligt ved at komme tæt på dynamikkerne i børnefællesskabet, der medfører konflikter mellem de tre drenge.

For mange pædagoger kan det være vanskeligt at få hold på, hvad der er på spil i børnefællesskaberne, når konflikter opstår, og børn bevæger sig ind og ud af fællesskaberne med hinanden. Børnefællesskaberne er nemlig både præget af samskabelse, hvor børnene bidrager til hinan-

For børnene er deltagelsen i børnefællesskaberne helt afgørende. Deres deltagelse i børnefællesskaberne er nemlig identitetsskabende og former ikke alene, hvad børnene gør med hinanden men også, hvordan de forstår sig selv

dens deltagelse samtidig med, at de også driller, udfordrer og konkurrerer med hinanden.

For børnene er deltagelsen i børnefællesskaberne helt afgørende. Deres deltagelse i børnefællesskaberne er nemlig identitetsskabende og former ikke alene, hvad børnene gør med hinanden men også, hvordan de forstår sig selv. Når Adnan gentagne gange oplever at blive afvist eller 'falde ud' af børnefællesskabet, påvirker det altså hans forståelse af, hvem han er. Derfor bliver det en central pædagogisk opgave i arbejdet med udsathedspøblemstillinger at organisere den pædagogiske praksis, så børn støttes til deltagelse i forskellige børnefællesskaber.

Tværfagligt samarbejde omkring bekymringsbørn i daginstitutionen

Når pædagoger oplever, at børn har vanskeligheder med at deltage i daginstitutionens børnefællesskaber og hverdagsliv, og når de har søgt alle muligheder i praksis for at skabe nye handlemuligheder, indledes ofte et tværfagligt samarbejde med forvaltningens tværfaglige ressourcesteam.

Ønsket er, at det tværfaglige samarbejde skal bidrage til at skabe nuanceret viden fra forskellige fagdiscipliner om børnene og bidrage med konkrete forslag til handlinger. Ambitionen er god, men analyserne i antologien viser, at i det tværfaglige samarbejde presses den pædagogiske viden om netop relationelle og kontekstuelle forholds betydning for børns udvikling.

Det handler om, at forskellige måleredskaber dominerer, ofte med afsæt i en klassisk udviklingspsykologisk tænkning, med fokus på

børns biologiske og fysiologiske modning. Fx bliver pædagogerne i en konkret sag om et bekymringsbarn bedt om at bruge et måleredskab med kategorierne alderssvarende og ikke alderssvarende, hvilket ansporer pædagogerne til at granske barnet frem for den pædagogiske praksis og de hertil knyttede strukturer, institutionskultur og relationer.

I praksis betyder det, at vanskelighederne i barnets liv individualiseres, og det pædagogiske handlerum begrænses. Pædagogernes kontekstsensitive viden om børnene udgrænses både fordi, der inddrages måleredskaber som primært trækker på psykologisk viden men også fordi, den pædagogiske viden forstås som 'ikke-teoretisk' og dermed som mindre værd.

Analyserne i antologien viser, hvordan beskrivelser af hverdagslivets praksis ikke opleves som en faglig teoretisk viden, der har legitimitet i det tværfaglige samarbejde. Det er problematisk, fordi situationsspecifikke beskrivelser som fx praksisfortællinger og situationsbeskrivelser kan åbne for analyser af, hvilke muligheder og barrierer der er for børnenes deltagelse og dermed for de udsatte positioner, børnene befinder sig i i løbet af en daginstitutionsdag.

Nysgerrighed og pædagogisk refleksion

Alle børn kan i perioder af deres liv komme i udsatte positioner og have brug for pædagogiske indsatser. Én central pointe i antologien er, at disse indsatser må være begrundet i viden tæt på det hverdagsliv, som børn lever med andre børn og voksne i daginstitutionen. Denne viden har pædagoger mulighed for at udvikle igennem deres daglige samspil med børnene og deres familier. Hvis vi skal undgå at forfalde

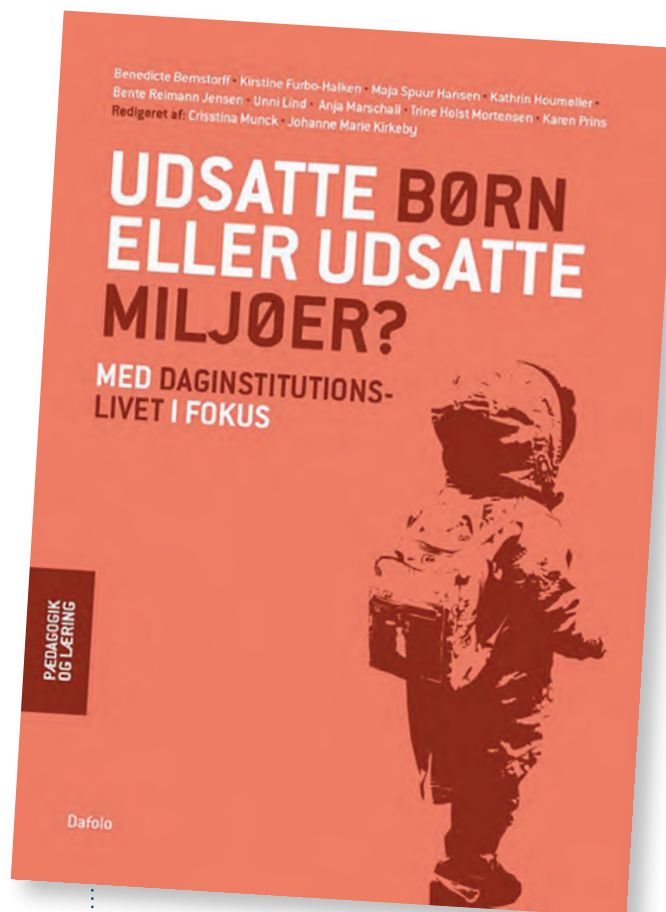
LITTERATUR

Houmøller, K. (2021) Når kultur sættes i forgrunden I: *Udsatte børn eller Udsatte miljøer? Med daginstitutionslivet i fokus (2021)* (red.) Crisstina Munck & Johanne Marie Kirkeby. Dafolo.

Mortensen, T. (2021) Udviklingsstøttende miljøer, hvor pædagogisk omsorg for og i børnefællesskaber træder i forgrunden I: *Udsatte børn eller Udsatte miljøer? Med daginstitutionslivet i fokus (2021)* (red.) Crisstina Munck & Johanne Marie Kirkeby. Dafolo.

Munck, C. & Kirkeby, J. (2021) I: Tidlig indsats i udsatte miljøer I: *Udsatte børn eller Udsatte miljøer? Med daginstitutionslivet i fokus (2021)* (red.) Crisstina Munck & Johanne Marie Kirkeby. Dafolo.

Kirkeby, J. (2021) Tværfagligt samarbejde omkring bekymringsbørn i daginstitutionen I: *Udsatte børn eller Udsatte miljøer? Med daginstitutionslivet i fokus (2021)* (red.) Crisstina Munck & Johanne Marie Kirkeby.

”Udsatte børn eller udsatte miljøer? Med daginstitutionslivet i fokus” er redigeret af artiklens to forfattere, Crisstina Munck og Johanne Vinter Kirkeby. Det er en antologi, der med meget relevante bidragsydere folder ny viden og spændende perspektiver på udsathed ud.

til kategoriseringer af børn eller kulturer, er det betydningsfuldt, at vi stiller os nysgerrigt og gennem dialog udforsker børn og forældres perspektiver. Det handler om at turde reflektere over, hvordan den pædagogiske praksis og de pædagogiske forståelser ind imellem forstærker problemer for børn og forældre, når der fokuseres på, at fx Adnan er konfliktskabende og Ayub er i risiko, fordi han leger gangsterlege.

Derfor må vi skabe daginstitutioner og pædagogiske praksisser, der åbner for mangfoldige refleksions- og handlerum. Det fordrer en høj pædagogisk faglighed lige såvel som gode arbejdsbetingelser og kollegiale fællesskaber, hvor problemforståelser og handlemuligheder kan udforskes og udvikles. Med denne antologi søger vi at bidrage til forståelser af, at udsathed ikke er et individuelt anliggende, men derimod er et fælles ansvar at håndtere. ●

Udsatte børn får ikke den

hjælp

de har brug for

Over hele landet oplever kommunale dagtilbudsschefer og PPR-chefer, at antallet af udsatte børn stiger, og der er brug for bred national opmærksomhed for at sikre understøttelsen af børn i udsatte positioner i kommunerne.

Af **Dina Madsen**, Områdechef for dagtilbud, EVA

De senere år har der været talrige initiativer og debatter om udfordringen med at skabe inkluderende læringsmiljøer for børn på skoleområdet. På dagtilbudsområdet har inklusion ikke haft samme nationale fokus, selvom der også her er udfordringer. For en lang række kommuner oplever, at de ikke kan give de yngste børn i udsatte positioner den hjælp, de har brug for. Problemet med mangel på understøttelse gælder på tværs af kommuner med forskellige vilkår.

Det er et af hovedresultaterne i en undersøgelse om kommuners understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud, som Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemførte i 2021. Og det er ikke opløftende læsning. Samtlige dagtilbudsschefer vurderer, at der er børn i deres kommune, der i en eller anden grad ikke får den hjælp, de har brug for. I undersøgelsen svarer dagtilbudsschefer i samtlige kommuner, at de i en eller anden grad oplever, at deres tilbud af understøttelse er utilstrækkeligt, og at der er behov for at udvikle praksis. Der er således ikke tale om enkeltstående lokale udfor-

dringer, men er så udbredt en vurdering, at det kalder på bred national opmærksomhed.

Krydsfelt af forståelser og forventninger

Vores undersøgelse giver et indblik i, hvor kompleks en opgave som kommuner og dagtilbud hver dag forsøger at løse ift. at understøtte børn i udsatte positioner. Der er mange sameksisterende forståelser af og forventninger til, hvad opgaven kræver. For det første skal dagtilbud og forvaltninger på den ene side opspore børn i udsatte positioner tidligt. På den anden side skal dagtilbud passe på med kategorisering af børn i udsatte positioner, da det kan medføre fejl- og mangelsyn i pædagogisk praksis, hvor forskelle frem for ligheder mellem børnene kommer i fokus. For hvis det sker, så kan det medvirke til, at børn marginaliseres yderligere.

For det andet skal dagtilbuddene på den ene side indse at opgaven med børn i udsatte positioner helst skal løses hos dem i det almene dagtilbud, hvor personalet skal se egne muligheder for at justere og udvikle det pædagogiske

I undersøgelsen svarer dagtilbudsschefer i samtlige kommuner, at de i en eller anden grad oplever, at deres udbud af understøttelse er utilstrækkeligt, og at der er behov for at udvikle praksis

læringsmiljø og ikke vente på andre fagprofessionelle. På den anden side skal dagtilbuddene være opmærksomme på ikke kun at kompensere eller ”rumme” børn i udsatte positioner, uden at der sker en reel indsats for at understøtte udvikling og trivsel. Og det kan kræve, at personalet langt tidligere skal inddrage andre fagprofessionelle. Samtidig er der nogle forældre, der stiller (store) krav til indsatser og hjælp, mens andre modsætter sig en særlig indsats og er svære at engagere.

Forvaltninger og dagtilbud løser altså opgaven med børn i udsatte positioner sammen i et krydsfelt, hvor der er mange nuancerede og komplekse forestillinger og forventninger om, hvordan børn i udsatte positioner bedst understøttes i almene dagtilbud, som i værste fald kan opleves modsatrettede, og i bedste fald kan opleves som en vanskelig balance.

Kræver både national og lokal opmærksomhed

Hvis dagtilbuddene fremadrettet skal blive bedre til at løfte opgaven med at hjælpe børn i udsatte positioner, må vi imidlertid ikke udelukkende lægge ansvaret over på den enkelte kommune, det enkelte dagtilbud eller den enkelte pædagog. Det kræver en national opmærksomhed på at løse problemerne.

Kommunernes udfordringer med at understøtte børn i udsatte positioner i dagtilbud bunder nemlig i flere forhold, og EVA's undersøgelse peger bl.a. på lovgivning og tildelingsmodeller, der kan opleves som modstridende og medvirke til et u hensigtsmæssigt individfokus i understøttelsen, problemer med at rekruttere tilstrækkeligt kvalificeret personale til dagtilbuddene som rammer børn i udsatte positioner ekstra hårdt, desuden problemer med mangel på de nødvendige pædagogiske og specialpædagogiske kompetencer blandt det pædagogiske personale.

Der er i høj grad tale om strukturelle udfordringer, som ikke kun kan løses i den enkelte kommune eller på regnbuestuen, men som også kalder på løsninger og opmærksomhed på nationalt niveau. Det er for eksempel vigtigt, at vi i forbindelse med den kommende revision af pædagoguddannelsen og i efter- og

4 INDSIGTER I KOMMUNERNES UNDERSTØTTELSE AF BØRN I UDSATTE POSITIONER I DAGTILBUD

Alle dagtilbudsschefer oplever i en eller anden grad, at **der er børn i udsatte positioner, som ikke får den hjælp**, de har brug for. 7 % af dagtilbudsscheferne oplever i høj grad, at der er børn, som ikke får den hjælp, de har brug for. 49 % oplever det i nogen grad, mens 44 % i mindre grad oplever, at der er børn i udsatte positioner, som ikke får den hjælp, de har brug for.

41 % af dagtilbudsscheferne oplever, at børn i udsatte positioner i høj grad er en **politisk prioritet** i deres kommune. 43 % svarer i nogen grad, og 16 % vurderer i mindre grad, at børn i udsatte positioner er en politisk prioritet i deres kommune.

Størstedelen (77%) af dagtilbudsscheferne vurderer, at deres kommunes nuværende **udbud af understøttelsesformer** kun i nogen grad er tilstrækkeligt til at understøtte børn i udsatte positioner i de almene dagtilbud. 13 % af dagtilbudsscheferne oplever, at udbuddet i høj grad er tilstrækkeligt, mens 9 % oplever, at udbuddet i mindre grad er tilstrækkeligt.

33 % af dagtilbudsscheferne vurderer, at der i høj grad er **behov for at udvikle deres praksis** med understøttelsen af børn i udsatte positioner. 60 % svarer, at det i nogen grad gør sig gældende, mens 7 % svarer, at der i mindre grad er behov for at udvikle kommunens praksis med understøttelse af børn i udsatte positioner.

videreuddannelsesindsatser har fokus på både grundlæggende pædagogiske og specialpædagogiske kompetencer. Det er samtidigt centralt at have et nationalt fokus på rekrutteringen af uddannet personale til dagtilbuddene, hvis vi skal sikre, at de børn, der har allermest brug for en stimulerende hverdag i et stærkt børnefællesskab, også får det. ●

Ernaprisen 2023

NYHED

Én af LDD's medlemsinstitutioner – Fru Hedevig Baggers Børnehave – er modtager af **Ernaprisen 2023**, hvorfor DET GODE BØRNELIV bringer følgende meddelelse fra Dansk Pædagogisk Historisk Forening, der tildeler prisen. ➔

Dansk Pædagogisk Historisk Forening tildeler årets Ernapris til Fru Hedevig Baggers Børnehave, Danmarks ældste stadig fungerende børnehave. ”Prisen uddeles til en person, der via sit virke har placeret sig i den pædagogiske historie eller har synliggjort historien gennem forskning og formidling indenfor børne- og daginstitutionsoverområdet.”

Ernaprisen uddeles på Dansk Pædagogisk Historisk Forenings årsmøde torsdag den 20. april kl. 19.00 – 21 på Borgbygård, Englandsvej 358, Kastrup.

Jytte Hare, tidligere daginstitutionsleder, begrundet valget, og børnehaven vil kvittere med oplægget: ”Fru Hedevig Bagger anno 2023”.

Prisen er opkaldt efter pædagog og forfatter Erna Juel Hansen. Hun var en banebrydende pædagogisk pioner og medstifter af Danmarks allerførste børnehave i 1871.

”Dansk Pædagogisk Historisk Forening tildeler årets Ernapris til Fru Hedevig Baggers Børnehave, Danmarks ældste stadig fungerende børnehave”

KORT BEGRUNDELSE AF VALGET:

Der er primært to gode grunde til, at Fru Hedevig Baggers Børnehave skal tildeles årets Erna-pris.

For det første fordi børnehaven insisterer på at have Fru Hedevig Bagger med sig og værne om historien. Som for eksempel gennem et Facebook-opslag i anledning af nytåret 2023:

”Det har været et skønt og begivenhedsrigt børnehavenår med kulmination i sommer, hvor vi fejrede vores grundlægger Fru Hedevig Bagger med et brag af en fødselsdagsfest d. 18. juni 2022 hvor hun ’fyldte’ 180 år. Fru Hedevig Bagger fylder i vores hverdag, både pædagogisk, værdimæssigt og visuelt, for det forpligter at ville noget, hvilket vi alle er stolte af!”

Det er godt for vores faglige bevidsthed, at nogen insisterer på at holde fast i, at der engang var nogle pionerer, som gik forrest og skabte et grundlag.

For det andet på grund af børnehavens pædagogiske arbejde, hvor personale og børn laver børnehaven sammen. Demokrati og medbestemmelse, indflydelse på eget børnehaveliv er nøglebegreber i børnehavens praksis. Billedkunst og andre former for kreativt arbejde er ligeledes en væsentlig del af arbejdet. Overalt i børnehaven ser man børns værker, og hvert år i

Illustration: Fru Hedevig Baggers Børnehave

april, afholdes en stor samlet udstilling af værker fra det forløbne år. Udstillingen åbnes ved en fernisering med gæster og drinks og pindemadder.

Fru Hedeveg Bagger blev født på Christianshavn i 1842. I 1880 startede hun sin børnehave, som altså stadig "lever" i bedste velgående og lige nu har 26 børn i alderen 3-5 år. Børnehaven er flyttet et par gange men har ligget på Bispebjerg siden 1936.

Hedeveg Bagger var stærkt inspireret af tyskeren Friedrich Fröbels tanker om legegaver og selvvirksomhed; han var med sine banebrydende idéer om pædagogik med til at forme vor tids tanker om børneopdragelse og pædagogik.

Vi er i Ernaudvalget stolte over at kunne give prisen til en i vores øjne meget særlig børnehave. ●

I næste nummer af DET GODE BØRNELIV, som udkommer til september 2023, vil der være et interview med Fru Hedeveg Bagger Børnehave.

Nogle børn fra Fru Hedeveg Bagger Børnehave besøger Hedeveg Bagger gravsted.

Foto: Fru Hedeveg Bagger Børnehave

Det gode børneliv – ifølge børnene

Hvad siger børn i skolealderen om det gode børneliv og, hvad er vigtigt for dem for at trives og have det godt? Når politikere og fagfolk slår på tromme for bedre børneliv i Danmark, skal vi starte med at lytte til børnene. Det har Tænk tanken Mandag Morgen og LEGO Fonden gjort i en omfattende undersøgelse. Med denne viden i bagehovedet, kan dagtilbuddets pædagogiske arbejde målrettes endnu bedre, da resultaterne peger på vigtige forhold, vi skal være om for, at alle børn kan opleve et godt børneliv.

Af **Gry Nynne Thorsen**, Analytiker, Tænk tanken Mandag Morgen

Mange voksne kloger sig om børnelivet, men det er ikke altid, at hovedpersonerne selv kommer til orde i børnelivsdebatterne. Det har vi forsøgt at lave om på med undersøgelsen "Det gode børneliv – ifølge børnene". Her sætter vi fokus på børnenes stemmer og, hvordan det gode børneliv ser ud, når vi spørger børnene selv.

Forældre, der elsker én, sætter rammerne for et godt børneliv

Når vi spørger børnene, hvad der er det vigtige og gode i deres liv, er det især de nære relationer, som fremhæves. Børnene peger på, at deres forældre er de vigtigste personer til at skabe rammerne om det gode børneliv – en holdning, der også går igen blandt teenagebørnene.

Vi har også spurgt børnene, hvad der gør, at de har det godt med deres familier derhjemme. Her ser vi, at det vigtigste for at have et godt familieliv ganske enkelt er, at ens familie el-

sker én. En kærlig og tryk familie er en hjørnesten i det gode børneliv ifølge børnene selv.

Fie på 11 år siger det meget direkte: "Jeg kan godt lide, at min familie er kærlig og altid vil være der for os, hvis vi er kedede af det eller sure." Med børnenes egne ord handler det om, at forældrene "altid er der for én", og at forældrene "vil gøre alt for, at man har det godt".

De lidt yngre børn i indskolingsalderen fortæller også, at den gode familie- og forældrerelation handler om, at der er nogle, som altid er der til at trøste én, hvis man slår sig eller på anden måde har brug for støtte. Vi ser også i undersøgelsen, at der er en positiv sammenhæng mellem, hvor meget tid forældrene bruger på at lege og lave aktiviteter med deres børn, og i hvor høj grad børnene angiver, at de trives.

Flere af børnene efterspørger endnu mere tid sammen med deres familie og fortæller, at de

Børnene peger på, at deres forældre er de vigtigste personer til at skabe rammerne om det gode børneliv

synes, forældrene arbejder for meget eller bruger for lidt tid på at forstå deres børne- og ungeunivers. Det kan virke som en simpel konklusion, at forældre, der elsker én, og familie-kvalitetstid er vigtige for, at børn har det godt, men nogle gange er det lige netop det simple, vi voksne enten glemmer eller tager for givet.

Gode venner giver fortrolighed og fællesskab

En anden vigtig faktor i det gode børneliv er, ifølge børnene, at have gode venner og gode fællesskaber. Når børnene fortæller, hvad de godt kan lide at lave i deres fritid, er det gennemgående svar, at de bedst kan lide at være sammen med deres venner. Vennerne og fællesskabet går også igen i børnenes fortællinger om det gode ved at gå til organiserede fritidsaktiviteter, det bedste ved digitale teknologier og det fedeste ved at gå i skole.

Ifølge børnene er noget af det vigtigste i et godt liv at have det sjovt med sine venner og

at have venner, man kan stole på. Flere børn fortæller, at venner er gode at have, fordi de er der for én på en anden måde end familien og andre voksne.

Særligt for udskolingsbørnene er vennerne værdifulde, fordi de kan sætte sig ind i ens problemer, og fordi man kan tale med dem om hemmeligheder, som man ikke har lyst til at inddrage sin familie i.

Legen skaber grin og frirum, men det ændrer sig med alderen

Legen har en stor stjerne hos de fleste børn, og det er der forskellige grunde til. Den vigtigste grund er, at det er sjovt. Det, at man griner med vennerne, er klart det, der går igen, når børnene snakker om det gode ved at lege. Flere af de børn, der ikke leger mere, har svært ved at sætte ord på, hvorfor de ikke leger længere.

Julie på 13 år forklarer: *”Samfundet i dag har nogle specielle standarder til, at på et tidspunkt skal man lægge det på hylden og opføre sig voksent”*. Børnene fortæller, at de er vokset fra det, og at det er noget, man naturligt stopper med, når man bliver ældre.

De fleste børn, der er stoppet med at lege, husker legen som noget positivt. De husker legen som et bekymringsfrit rum, hvor man ikke tænkte over livets alvor. To ud af fem børn, der er stoppet med at lege, kan i en vis udstrækning savne at lege. De børn, der er stoppet med at lege, fortæller, at det bedste ved at lege var, at man havde det sjovt og grinede sammen. De fortæller også, at det at have det sjovt stadig er det bedste ved at være sammen med deres venner.

Til gengæld er der andre ting, der har ændret sig, når de ”hænger ud” i stedet for at lege. Det fantasifulde ved at finde på lege og regler sammen har ikke længere plads i samværet med vennerne. Til gengæld handler samværet mere om f.eks. at dele oplevelser eller spille sammen.

Der er flere tegn på en presset teenagetilværelse

Undersøgelsen viser, at mange skolebørn i Danmark generelt har det godt. Undersøgelsen viser dog også tegn på, at de ældre børn føler sig pressede. Kun halvdelen af børnene føler, de har tid nok til de ting, de gerne vil. Det er særligt pigerne i udskolingens, der føler sig

pressede og føler, de skal præstere i mange arenaer samtidigt.

Rikke på 14 år fortæller, at *”skolen er meget hårdere end man troede. Der er ikke så meget sjovt, som da man var mindre [...] Det kan føles som om presset er for hårdt nogle gange, hvis man har for mange lektier og ting, man skal nå, eller på grund af karakterer.”*

Undersøgelsen viser også, at hvert fjerde barn på mellemtrinnet og i udskolingens svarer, at de er bekymrede, når de tænker på fremtiden. Den største bekymring handler om ikke at kunne leve op til forventninger.

En tredjedel af pigerne i udskolingens svarer, at noget af det værste ved digitale teknologier og sociale medier er, at de føler, de hele tiden skal være på.

Knap hvert femte barn i udskolingens svarer, at det bedste ved at gå til noget er, at de får en pause fra hverdagen. Tallene viser, at vi som samfund står med en udfordring med pressede børn og unge, der er vigtig, at vi tager hånd om.

Børn vil gerne høres mere

Vi ønsker, at vores børn skal lære at deltage i et demokratisk samfund. Derfor spurgte vi dem, hvad de ville gøre, hvis de besad landet mest magtfulde job som statsminister.

To ud af fem af børnene, der er stoppet med at lege, kan i en vis udstrækning savne at lege. De børn, der er stoppet med at lege, fortæller, at det bedste ved at lege var, at man havde det sjovt og grinede sammen

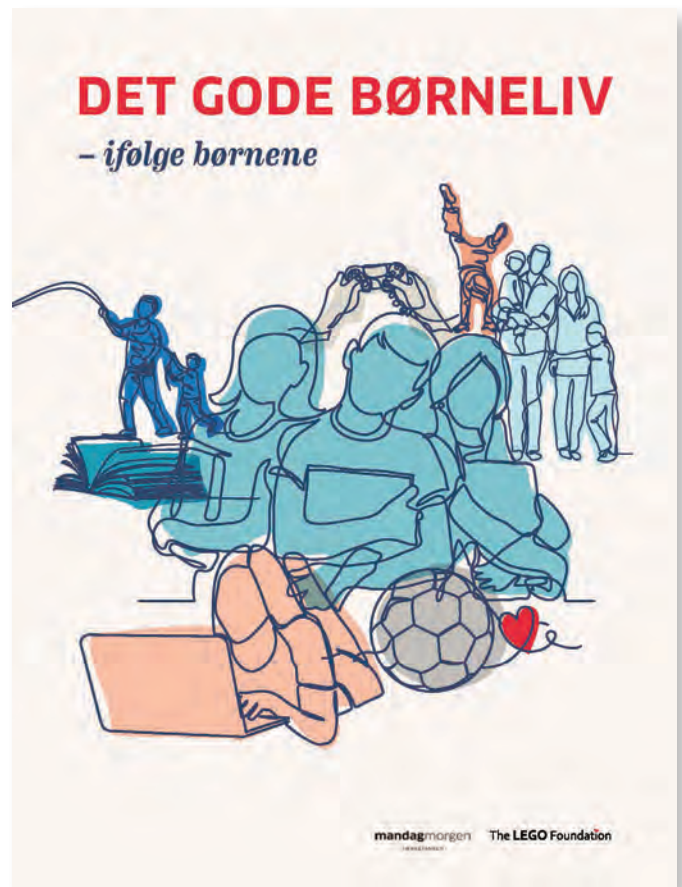
Til det svarede Simone på 13 år, at hun mener, at børn skal høres meget mere: *”Hvis jeg var statsminister, så ville jeg lytte mere til børnene. Det er de voksne på ingen måde gode til.”*

De fleste af børnene ville ændre det, der fylder mest i deres hverdag – skolen. Og børnene havde mange forskellige idéer; mindre skærm-tid, flere lærere og anderledes undervisning. En pige på 15 år mente oprigtigt, at skolesystemet skulle helt nytænkes.

Knap hvert tredje barn i grundskolen vil gerne være med til at bestemme mere i skolen. For de yngre børn handler det om konkrete ting som fx at få lov til at tage sit eget legetøj med i skole oftere, mens det blandt de ældre børn handler mere om valgfrihed fx i forhold til valgfag, indhold i undervisningen samt til at træffe flere beslutninger selv og arbejde med egne projekter.

Børnenes lyst til at blive hørt og den interesse fra voksne, undersøgelsen har affødt, har fået os i Tænk tanken Mandag Morgen og LEGO Fonden til at ville give børnene en større stemme.

Derfor har vi et nyt projekt under opsejling, hvor vi giver børnene et talerør til at fortælle, hvordan de gerne vil have skolen og, hvordan deres undervisning kan blive mere meningsfuld og motiverende. Resultaterne vil blive udgivet i løbet af 2023. ●

VI HAR:

- spurgt bredt og repræsentativt – **1700 skolebørn fra 0.-10. klasse** gennem alderstilpassede spørgeskemaer.
- lavet **22** dybdegående interviews.
- fulgt **22** børn i et mobiletnografisk studie, hvor vi har fulgt børnene i deres hverdag gennem spørgsmål og opgaver sendt til børnene over deres mobiltelefoner i løbet af tre uger.

Det er blevet til en publikation og en undersøgelse, som ærligt og på børnenes præmisser fortæller om, hvordan det går med børnelivet i Danmark og, hvilke holdninger børnene har til, hvad et godt børneliv er. Undersøgelsen findes i en lang og en kort version og er online tilgængelig for alle.

Inkluderende børnefællesskab

Af **Dorte Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

I dagtilbuddet indgår børn i et socialt fællesskab sammen med andre børn og med de voksne. Sammen er både børn og voksne fælles om at skabe det sociale rum, hvor det enkelte barn skal trives, dannes, lære noget og udvikle sig, som er de fire grundlæggende perspektiver i den styrkede pædagogiske læreplan. Disse er hægtet op på legen som en afgørende del af læringsmiljøet.

I dagtilbuddets hverdag skal der være plads til, at det enkelte barn både kan vise initiativ og være aktivt deltagende samtidig med, at (børne)fællesskabet skal skabe rum til alle relationer børnene imellem. Også etablering af venskaber på tværs af alder, køn og kultur samt forebyggelse af mobning indgår som en del af fællesskabet.

Når vi taler om børn i udsatte positioner, taler dette ind i børnefællesskabet, som det pædagogiske personale i dagtilbuddet må have en skærpet opmærksomhed på at målrette i forhold til læringsmiljøet, så det netop skaber afsæt for at inkludere børn, som befinder sig i en udsat position.

DET GODE BØRNELIV er optaget af at perspektivere betydningen af det inkluderende børnefællesskab for børn i udsatte positioner, hvorfor vi har interviewet én af de helt store private dagtilbud tilknyttet LDD, Eventyrhuset i Fredericia.

Interview med
Gitte Bertelsen
leder, og
Jeppe Sterndorff
pædagog, der begge er
ansat i det private
dagtilbud Eventyrhuset

Grundlaget i den styrkede pædagogiske handler blandt andet om børnefællesskaber, der danner fundamentet for, at alle børn respekteres, bliver lyttet til og mødes herunder, at børn i udsatte positioner inkluderes bedst muligt.

Hvilket barnesyn er der i Eventyrhuset? Og, hvilken definition har I omkring et barn i en udsat position?

Vores værdier og målsætning med henblik på at skabe et godt børneliv udspringer af vores barnesyn i Eventyrhuset. Det er vigtigt for os at gøre Eventyrhuset til et sted, hvor børn og voksne trives og føler sig godt tilpas. Derved opnås større selvværd og selvtillid, som er sundhedsfremmende. Den vigtigste forudsætning for, at disse værdier og mål kan opfyldes er, at personalet formår at skabe et trygt og udviklende læringsmiljø, hvor børnene møder omsorgsfulde, nærværende, glade, engagerede og faglige voksne.

I Eventyrhuset er en af vores vigtigste værdier at have et særligt fokus på det enkelte barn i fællesskabet. Med dette menes der, at ingen børn må opleve og føle sig ekskluderet eller overset i barnets dagligdag. Alle børn har ret til at føle sig unikke og værdsat.

Personalets fornemmeste opgave er at have fokus på barnets perspektiv ved at lytte og aflæse barnets behov bedst muligt. Her bestræber vi os på aldrig at definere og tolke på barnets følelser og tanker men i stedet spore os ind på barnets reelle ønsker.

Grundet vores samfundsstruktur bruger børn i dag meget tid i daginstitutioner. Derfor har det en stor betydning for Eventyrhuset, at børn føler sig hjemme og oplever medbestem-

Når vi taler om børn i udsatte positioner, taler dette ind i børnefællesskabet, som det pædagogiske personale i dagtilbuddet må have en skærpet opmærksomhed på at målrette i forhold til læringsmiljøet, så det netop skaber afsæt for at inkludere børn, som befinder sig i en udsat position

Foto: Eventyrhuset

melse i hverdagen i form af indretning, køb af legetøj og aktiviteter m.m.

Vores ønske er, at vi formår at give børnene gode og lærerige oplevelser, som de senere hen kan tænke tilbage på som gode minder og et godt børneliv.

Hvordan skaber I gode og udviklende læringsmiljøer med afsæt i jeres barnesyn?

Her er en af overskrifterne 'de uddannede varme hænder', hvilket både bestyrelsen og lederen har stor fokus på ved at sikre en meget god normering. Herved gives der større mulighed for, at de ansatte kan gå ud i differentierende fællesskaber, og derved skabes der et attraktivt læringsmiljø for børn og ansatte. Grundet, vi har den meget gode normering, har ansatte mulighed for at tilgodese og tilpasse hverda-

EVENTYRHUSET

Privat daginstitution siden 2013

Leder: Gitte Bertelsen
Ca. 160 børn fordelt i 4 vuggestuegrupper og 4 børnehavegrupper
Ansatte: 29 pædagoger, 1 pædagogisk assistent, 12 medhjælpere og fast 2 studerende samt 1 pedel
Køkkenpersonale: 2 uddannede

gen for de børn, der er i udsatte positioner. Vi har mulighed for at understøtte og udvikle børn, der i perioder kan have behov for særlig støtte, omsorg og opmærksomhed. En af de vigtigste forudsætninger for, at vi lykkes med det er, at der er en god dialog og samarbejde med forældre, hvor der gives plads til ærlighed og åbenhed fra begge parter, så vi derved kan skabe fælles tiltag til at fremme barnets trivsel og udvikling bedst muligt.

Samtidig har vi i Eventyrhuset fokus på at skabe optimale rammer for et udviklende læringsmiljø ved at opdele huset såvel ude som inde i forskellige læringszoner. Vi har f.eks. en stor sal, træværksted, kreativværksted og en fantastisk legeplads med mulighed for motorisk udvikling i alle former.

Foto: Eventyrhuset

Kort sagt, er alle Eventyrhusets læringszoner tænkt ind i den styrkende læreplan, så vi der ved favner alle børns forskelligheder og behov.

Hvordan arbejder I med børnefællesskabet i jeres pædagogiske praksis? Hvordan skaber I et læringsmiljø, hvor børnefællesskabet konkret har fokus på at inkludere de børn, der har én eller anden form for udsathed?

I Eventyrhuset vægter vi altid børns oplevelse af fællesskabsfølelse. Alle børn skal have mulighed for at indgå i en eller anden form for fællesskab både i børn/børn relation og barn/voksen relation. Her vil der altid være enkelte børn, der i perioder har et større behov for guidning og støtte. Dette kunne være børn i udsatte positioner.

I Eventyrhuset definerer vi børn, der befinder sig i en udsat position som særligt sårbare. Denne proces anser vi som dynamisk, da det enkelte barn kan have behov for akut, periodisk eller permanent støtte i hverdagen.

Vi er meget opmærksomme på, at de børn, der kan have det svært i hverdagen, har et særligt

behov for at vide, at de også er holdt af, og at de er skønne, fantastiske og vidunderlige præcis som, de er. Det kan medføre, at barnet får en større selvfølelse og styrke det i troen på eget værd og dets gøren.

Hvis vi oplever, at et barn kan føle sig ekskluderet fra fællesskabet, har pædagoger og medhjælpere et særligt ansvar for at synliggøre og formidle barnets ressourcer og kompetencer for de øvrige børn. ●

KONKRETE METODER DER F.EKS. ANVENDES:

- Vi arbejder med at gøre børn positivt interessante for hinanden. Dette gør vi ved at lave aktiviteter, hvor vi ved, at barnet får succes og vil blive set af de øvrige børn.
- Vi deler os op i mindre grupper, så fællesskabet bliver overskueligt.
- Vi ser, hører og lytter altid til det enkelte barn.
- Vi arbejder med, at børn lærer gennem hinandens ressourcer.
- Der udfærdiges altid en handleplan, når der er behov for yderligere trivsel og udvikling.
- Ved at arbejde med respekt og dannelse skabes der grobund for et godt børnemiljø.

Udfordringer

i understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud

Arbejdet med at understøtte børn i udsatte positioner er forbundet med en række udfordringer. I kommuner og dagtilbud er der fokus på at udvikle praksis, og én af nøglerne til at komme i mål ligger i personalets tilgang til arbejdet med børn i udsatte positioner.

Af **Line Buer Bjerre** Seniorkonsulent, EVA
samt **Astrid Lundby**, Konsulent, EVA

Der bliver flere og flere børn i udsatte positioner, som står på kanten af børnefællesskabet og har svært ved at deltage i leg, aktiviteter og rutiner i dagligdagen. Det er et af de udfordringsområder, som afdækkes i Danmarks Evalueringsinstituts nationale undersøgelse fra 2022 af kommunernes understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud. Undersøgelsen er gennemført blandt dagtilbudsschefer og udvalgte chefer for Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) i 80 kommuner.

Dagtilbud har ikke ansvaret alene

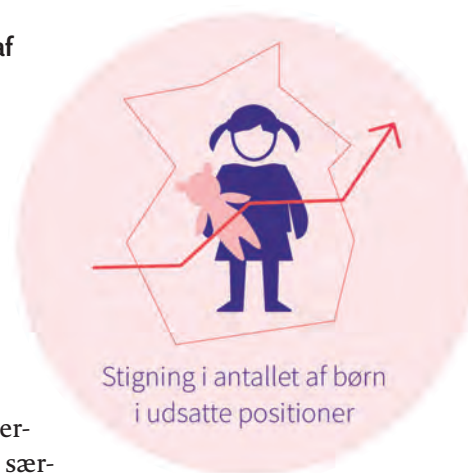
Understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud foregår på mange niveauer. Det foregår hver dag i den pædagogiske praksis i dagtilbud gennem tilrettelæggelse af det pædagogiske læringsmiljø, i interaktioner og relationer med børnene og i samarbejdet med forældre. Men de enkelte dagtilbud har ikke ansvaret for opgaven alene. Det er kommunalbestyrelsen, der har det overordnede ansvar, og der samarbejdes vertikalt mellem forvaltning og dagtilbud, ligesom arbejdet også ofte foregår på tværs af professioner og sektorer og involverer fx psykologer, sundhedsplejerske og socialrådgivere. Dagtilbuds- og PPR-chefer peger da også på, at nogle af de største udfordrin-

ger, der står i vejen for at understøtte børn i udsatte positioner i dagtilbud, handler om rammerne for arbejdet og strukturelle ting som fx rekrutteringsudfordringer, lovgivningen mv.

Børn i udsatte positioner er en del af kerneopgaven

Dagtilbud kan altså ikke løse alle udfordringer for børn i udsatte positioner, men dagtilbud har et særligt vindue. Næsten alle børn i Danmark går i dagtilbud, og den tætte relation, der ofte er i de tidlige år mellem dagtilbud, børn og familier, betyder, at det pædagogiske personale i dagtilbuddene har en særlig mulighed for at understøtte børnene i hverdagen, både i deres relation til barnet og i dialog og sparring med forældrene.

Undersøgelsen blandt cheferne vidner dog om, at der i nogle dagtilbud mangler en forståelse af, at arbejdet med børn i udsatte positioner er en del af den pædagogiske kerneopgave og ikke en barriere for at lykkes med "den rigtige opgave". Det betyder selvfølgelig ikke, at

Stigning i antallet af børn i udsatte positioner

Illustration: EVA

Der bliver flere og flere børn i udsatte positioner, som står på kanten af børnefællesskabet og har svært ved at deltage i leg, aktiviteter og rutiner i dagligdagen

man som medarbejder skal stå alene med opgaven, eller at man ikke skal have ordentlige rammer for arbejdet. Og der kan også være børn, som har bedre af andre tilbud.

Men børn i udsatte positioner er en del af kerneopgaven, og som udgangspunkt skal fællesskaberne i dagtilbuddene være for alle børn. Det pædagogiske blik for børnefællesskabet og den pædagogiske faglighed er særlig vigtigt for børn i udsatte positioner, fordi deltagelsesmuligheder og en plads i børnefællesskabet netop er en beskyttelsesfaktor for disse børn.

Pædagogisk personale føler sig ikke altid klædt på til opgaven

Det er uden tvivl en kompleks opgave at skabe inkluderende pædagogiske læringsmiljøer. Og en opgave, der kræver, at man er klædt på og har kompetencerne til at løse den. Men det er kun hver femte blandt det pædagogiske personale, som føler, at de i høj grad kan understøtte udviklingen hos børn i udsatte positioner.

Det viser tal fra OECD's dagtilbudsundersøgelse fra 2018, og det bakkes op af dagtilbudsoverledere og PPR-chefer, som oplever, at en af de største

udfordringer i arbejdet med at understøtte børn i udsatte positioner er, at dele af det pædagogiske personale ikke har den grundlæggende pædagogiske faglighed.

Faglig usikkerhed kan spænde ben for støtte og børns deltagelsesmuligheder

Cheferne peger også på faglig usikkerhed som en udfordring, altså at dele af det pædagogiske personale ikke altid har tillid til deres egen professionelle formåen i forhold til at hjælpe og støtte børn i udsatte positioner. Den faglige usikkerhed resulterer, ifølge cheferne, i, at det pædagogiske personale kan holde sig tilbage eller miste modet til at varetage arbejdet med børn i udsatte positioner. Og den faglige usikkerhed kommer bl.a. til udtryk ved, at personalet afventer specialister og ikke selv ser de muligheder, de har for at understøtte børn i udsatte positioner og skabe deltagelsesmuligheder i hverdagen, eller ved at det pædagogiske personale tillægger viden fra specialister en stor værdi samtidig med, at de ikke i tilstrækkelig grad anerkender deres egen pædagogfaglige viden som relevant i forhold til børn i udsatte positioner.

Individorienteret fokus frem for fokus på læringsmiljøet

Selvom børn i udsatte positioner altid har været en del af dagtilbuddene og en del af den opgave, dagtilbuddene altid har skulle løfte, så er det først med den styrkede pædagogiske læreplan, at arbejdet med børn i udsatte positioner for alvor er kommet på dagsordenen med fokus på børnesynet, stærke børnefællesskaber og det pædagogiske læringsmiljø.

Læreplanen slår fast, at arbejdet med børn i udsatte positioner er en væsentlig del af det pædagogiske arbejde i dagtilbud og den understikker retning for arbejdet og understøtter, at personalet retter blikket mod ”tilrettelæggelsen af trygge pædagogiske læringsmiljøer”.

Dele af personalets manglende blik for egne muligheder i at skabe fællesskaber med deltagelsesmuligheder for alle kan ifølge de interview-

wede chefer også hænge sammen med, at mange personaler stadig har et individorienteret fokus frem for fokus på det pædagogiske læringsmiljø. De beskriver, at personalets tilgang til det understøttende arbejde stadig er præget af et individorienteret fokus, hvor personalet tilskriver barnet vanskelighederne uden også at fokusere på det pædagogiske læringsmiljøs rolle i de udfordringer, der viser sig herunder, hvordan miljøet kan justeres, så det skaber bedre deltagelsesmuligheder for børnene.

Selvom alle vanskeligheder ikke kan løses gennem det pædagogiske læringsmiljø alene, og der stadig vil være behov for individuel støtte,

I Danmark er det ca. 20 % af alle børn, der på et tidspunkt i løbet af deres barndom vil være i en udsat position

OM UNDERSØGELSEN

Formålet med undersøgelsen **Kommuners understøttende arbejde med børn i udsatte positioner i dagtilbud** er at bidrage med bred viden, der kan danne grundlag for udvikling af kommunernes understøttende praksis til gavn for alle børn, men særligt børn i udsatte positioner. Undersøgelsen giver indsigt i forskellige former for understøttelse i danske kommuner samt dagtilbudschefernes vurdering af de enkelte former for understøttelsen. Dagtilbudschefer og udvalgte chefer for PPR er desuden blevet spurgt ind til deres oplevede udfordringer i arbejdet med børn i udsatte positioner i almene dagtilbud. I denne artikel fremhæver vi nogle af resultaterne ift. udfordringsbilledet baseret til interviews med 74 dagtilbudschefer og 12 PPR-chefer. Læs mere om undersøgelsen i de to rapporter på www.eva.dk.

➔ beskriver cheferne gennemgående, at man i kommunerne er meget optaget af, at understøttelsen af børn i udsatte positioner i dagtilbud og forvaltning bevæger sig væk fra individfokuseret til i højere grad at ske med fokus på det pædagogiske læringsmiljø. Men dagtilbudsdirektorerne peger på, at de ikke er i mål endnu i kommunerne.

Artiklen peger på et lille hjørne af udfordringerne i understøttelsen af børn i udsatte positioner set fra chefperspektiver. Resultaterne fra

det nationale udfordringsbillede kan forhåbentligt bidrage til refleksioner og indsatser både lokalt og kommunalt til gavn for børnene. ●

SPØRGSMÅL TIL REFLEKSION

- Kan du/l genkende nogle af udfordringerne?
- Giver artiklen anledning til overvejelser for dig/jer?
- Hvad kan du/l eller andre gøre for at skabe bedre understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud?

Illustration: EVA

HVEM ER BØRN I UDSATTE POSITIONER?

I Danmark er det ca. 20 % af alle børn, der på et tidspunkt i løbet af deres barndom vil være i en udsat position. Det betyder, at de vokser op i omstændigheder, der både kan gå ud over deres trivsel, læring og udvikling nu og her samt gøre det vanskeligt for dem at klare sig i uddannelsessystemet og på længere sigt. Børns udsathed kan skyldes familiemæssige

og strukturelle faktorer, fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, sprogvanskeligheder og det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet

Hvad angår det pædagogiske læringsmiljø, så kan et barn være i en udsat position i børnefællesskabet, men den udsatte position kan også skabes til eller

forstærkes i dagtilbuddet - fx gennem den måde dagligdagen tilrettelægges og udspiller sig. Uanset hvad, vil udsathed altid komme til syne og blive mødt på bestemte måder afhængigt af det pædagogiske læringsmiljø.

Pædagogens relationskompetence

– kendetegn og betingelser

Kvaliteten af interaktionen mellem barn og voksen er antagelig den mest betydningsfulde enkeltfaktor i daginstitutionen med betydning for barnets kognitive, sociale og følelsesmæssige udvikling.

Foto: Agnete Solvej Christensen

Af **Louise Klinge**, ph.d, Skoleforsker, Forfatter og medlem af Børnerådet, Eduk samt **Tina Brandt**, Pædagog, Familierådgiver, Forfatter og Pædagogisk Konsulent, Eduk

Ovenstående konkluderes i en Vive-rapport fra 2014. Derfor bør det ikke være tilfældigt om, børn i vuggestuer og børnehaver mødes udviklingsstøttende af voksne, der handler professionel relationskompetent eller om, de mødes med afvisninger, ignorering, hårde øjne, korrektioner og skældud.

For nogen vil både selve ordet og forståelsen af relationskompetence virke diffust, og mange vil sige, at relationskompetence er noget, man enten har eller ikke. Louise Klinges prisbelønnede forskning viser imidlertid, at professionel relationskompetent praksis kan man sætte konkrete ord og handlinger på. Og det er noget, man kan træne.

Relationskompetence bor i os alle

Alle er født med forudsætninger for at handle relationskompetent - dvs. at kunne afkode andres signaler og reagere hensigtsmæssigt, så vi kan være i positive samspil, men den professionelle relationskompetence adskiller sig fra

den relationskompetence, vi alle har. Dels har den professionelle voksne fået et samfundsgivet ansvar for ikke blot at være i positive samspil med ethvert barn men også at bidrage til barnets udvikling; motorisk, følelsesmæssigt, socialt og kognitivt. Dels skal den professionelle voksne tilgodesee fællesskabet – gruppens udvikling og samspil. Pædagogen har derudover konkrete mål, som både det enkelte barn og institutionen jf. dagtilbudsloven skal opnå.

Pædagoger står med børns liv i deres hænder

Pædagoger, PAU'ere og medhjælpere påvirker børns udviklingsbetingelser uanset om, de vil det eller ej. Er pædagogen i positive relationer med barnet bidrages positivt til børns trivsel og udvikling. Er pædagogen i negativt samspil bidrages negativt til børnenes trivsel her og nu samt til deres fremtidsmuligheder.

Børn, der er i udsatte positioner eller er i fare for at komme det, har særligt stort behov for at blive mødt relationskompetent. Det kræver

Alle er født med forudsætninger for at handle relationskompetent - dvs. at kunne afkode andres signaler og reagere hensigtsmæssigt, så vi kan være i positive samspil, men den professionelle relationskompetence adskiller sig fra den relationskompetence, vi alle har

ekstra opmærksomhed fra de professionelle side, fordi børn i udsatte positioner kan have en adfærd, som udfordrer de voksne fagligt og følelsesmæssigt. Det er sjældent, de børn som glade og imødekommende springer nysgerrigt afsted for at bekræfte pædagogen i at, det hun sætter i gang, er det helt rette.

Børn i udsatte positioner kan få fagprofessionelle til at stille spørgsmål til sig selv om, man er dygtig nok, og få én til at føle sig utilstrækkelig. Louise har i sin forskning - ved at filme og tale med børn og voksne - fundet 194 kon-

krete forhold i den måde, professionelle er sammen med børn på, som bidrager positivt til børns trivsel, motivation og udvikling.

Forholdene er delt op i fem kendetegn ved relationskompetent praksis. Rammer og betingelser som, de fagprofessionelle er underlagt, har dog afgørende betydning for om, man er i stand til at handle relationskompetent. Ifølge Louises forskning er der 7 betingelser, som særligt ledelsen har ansvaret for. Dem kan I læse grundigt om i bogen *Pædagogens relationskompetence - Kendetegn og betingelser*. ●

Louise Klinge og Tina Brandt har skrevet den meget informative og inspirerende bog "Pædagogens relationskompetence. Kendetegn og betingelser", som deres artikel tager afsæt i. Det anbefales at læse bogen og få endnu mere viden om relationskompetence.

FAKTA

Tina Brandt arbejder sammen med **Louise Klinge** i Eduk, der gennem forskning og formidling arbejder for, at 0-18 års området sikrer, at alle børn og unge har det godt og kan bruge sig selv fuldt ud.

Eduk tilbyder oplæg, workshops og længere forløb i relationskompetent praksis for skoler og institutioner over hele landet.

www.eduk.dk

BESKRIVELSE AF DE FEM KENDETEGN OG EKSEMPLER PÅ ORD OG HANDLINGER DER HJÆLPER BØRN TIL AT TRIVES OG UDVIKLE SIG POSITIVT

#1 AFSTEMMERE

Børn vil altid tolke de voksnes handlinger relationelt. "Vil den voksne mig det godt?" Alle de nonverbale og verbale udtryk, der signalerer, at fagpersonen har børnene på sinde, har Louise kaldt afstemmere - efter Daniel Sterns begreb, "afstemning". Pædagogens afstemmere er signaler til barnet om, at det kan være trygt. Når barnet mærker det, har den voksne lettere adgang til barnets opmærksomhed og engagement.

Afstemmere er fx:

Mimik Smil, latter, blik rettet mod børnene

Gestik Venlig berøring, hovedet på skrå

Tonefald Varieret, opadgående, lyst

Ord Venlige, uden ironi og sarkasme

Timing i Turtagning - plads til responstid

Aktiv lytten Positive tilkendegivelser, nikken, små ord

Position: I øjenhøjde

#2 OMSORGSETISKE HANDLINGER

Når vi møder børn omsorgsfuldt, muliggør vi, at de også kan møde verden med omsorg. Det andet kendetegn er døbt omsorgsetiske handlinger efter Nel Noddings begreb om omsorgsetik. Det finder sted, når pædagogen styrker barnets etiske ideal efter at møde andre og sig selv på en omsorgsfuld måde. Det sker, når pædagogen viser dyb respekt for barnet og giver barnet erfaringer af at kunne gøre godt.

Omsorgsetiske handlinger er, når den voksne:

- indgår i reel dialog med børnene
- bekræfter noget positivt i børnene frem for at fokusere på negativ adfærd
- sætter barnet før reglen
- viser sig som værdig rollemodel
- muliggør at børnene kan gøre godt. Fx ved at sælge kage til fordel for "bag for børnetelefonen", udstille produkter og hjælpe andre børn
- tilgodeser børnenes fysiske behov for mad, drikke, hvile og bevægelse

Tre grundlæggende psykologiske behov.

De sidste tre kendetegn ved relationskompetent praksis kommer fra den såkaldte selvbestemmelsesteori, fra amerikanerne Ryan og

Deci. Teorien er empirisk funderet og beskriver, hvordan mennesker motiveres, trives og udvikler sig, når man får understøttet grundlæggende psykologiske behov for at opleve autonomi, kompetence og samhørighed.

#3 AUTONOMI: NÅR BØRNENE OPLEVER AT HAVE INDFLYDELSE PÅ EGET LIV OG ER INDRE MOTIVERET FOR AT TILSLUTTE SIG AKTIVITETER. FX NÅR

- det, vi laver, er sjovt og spændende
- den voksne er smittende engageret
- der er valgmuligheder og plads til vores idéer
- den voksne forsøger at sætte sig i børnenes sted og bruger deres signaler (fx. modstand) som værdifuld information

#4 KOMPETENCE - AT OPLEVE SIG I STAND TIL AT HÅNDTERE UDFORDRINGER. FX VED AT:

- der er forskellige måder, hvorpå børn kan deltage i aktiviteter
- aktiviteter er tilpas udfordrende og involverer flere sanser
- de voksne opmuntrer og tror på børnene
- bruge "hen-imod-sprog" i stedet for "væk-fra-sprog"
- børn kan overskue og forstå det, de skal
- de voksne giver børn ord for det, de oplever

#5 SAMHØRIGHED - AT FØLE SIG SOM ET VÆRDFULDT MEDLEM AF ET FÆLLESSKAB

Mennesket kan ikke klare sig uden andre mennesker. Isolation i mere end 15 dage er af FN kategoriseret som tortur. At blive ekskluderet af fællesskabet kan føles som en trussel mod vores liv, og derfor kan fx en "trussel" fra børn være at sige; "Du må ikke komme med til min fødselsdag". Børn har brug for både at føle samhørighed og føle sig forbundne med den voksne og med de andre børn.

Handlinger, der giver oplevelse af samhørighed, er fx når, den voksne:

- skaber god stemning ved grin og venlighed
- viser interesse i børnene
- hjælper i stedet for at skælde ud
- deler ud af sig selv
- sætter lege og aktiviteter i gang der giver oplevelse af fællesskab

At arbejde med udsatte børns

følelser

Eksperimental Institutionen har på grund af inklusionsopgaven med de udsatte børn udelukkende uddannede pædagoger ansat og arbejder konsekvent med primærpædagogik samt et udvidet forældresamarbejde. Institutionen er ”Kompetencecenter for Københavns Kommune”, det vil sige, at daginstitutioner i kommunen gratis kan få konsulentbistand fra Eksperimentalinstitutionen i forhold til deres arbejde med inklusion og udsathed.

Af **Helene Dahl Thruelsen**, Leder af Eksperimental Institutionen

Lad mig starte min artikel med en case – en samtale – der er hverdag i Eksperimental Institutionen:

Det er mandag morgen, og pædagogen Lise møder ind på Solstuen. Lises kollega, Marianne, er mødt tidligt og sidder og læser med Milie ved bordet. Der er fredeligt på stuen. Ovre ved legekøkkenet står Ida og Mikkel og leger. Bob, som er tre år, kommer over og står og kigger lidt.

– Må jeg være med, spørger han.

– Nej, vi er lige i gang med en leg, svarer Mikkel. Bob bliver stående et øjeblik, så sætter han sig på madrassen i hyggehjørnet med tårerne løbende ned ad kinderne. Han lægger sig på maven på madrassen og hulker højt. Lise går over til Bob og sætter sig ved siden af ham, og han kryber ind til hende, hun tager ham op på skødet, hvor han sætter sig og græder ind mod hendes hals.

– Sikke ked af det, du bliver, siger Lise og krammer Bob.

– Jeg tror godt, at jeg ved, hvorfor Bob bliver så ked af det, siger Marianne. – Da Bobs mor afleverede ham i morges, fortalte hun, at Bobs far flyttede i fredags.

– Er Bobs far flyttet?, spørger Lise undrende.

– Ja, siger Marianne. – Jeg ved ikke så meget om det, jeg ved bare, at Bobs mor fortalte mig, at nu skal de prøve at bo hver for sig.

– Okay, så du tror, at det er derfor, at Bob bliver så ked af det, når Mikkel siger nej til at lege?

– Ja, det tænker jeg. Jeg tror måske, at Bob savner sin far rigtig meget.

– Det kan jeg da godt forstå, siger Lise, – og måske ved Bob heller ikke, hvor hans far skal flytte hen, eller hvornår han skal se ham igen?

– Far bor hos Erik, mumler Bob til Lise.

– Okay, siger Lise til Bob. – Så far bor hos Erik. Så ser Lise på Marianne.

– Jeg er rigtig glad for, at du fortæller mig det, siger Lise til Marianne. – For så ved jeg, at jeg skal passe ekstra godt på Bob i dag, hvor han måske er meget ked af det.

Den beskrevne samtale er et eksempel på det, vi kalder den triangulerede samtale, som er en cen-

Det er vigtigt for os
at gå ind i børnenes
følelser og ikke
udenom dem

tral metode i vores arbejde med udsatte børns følelsesliv. Jeg vil her beskrive, hvordan vi arbejder med metoden – og hvorfor.

Det er vigtigt med det samme at understrege, at vi ikke kun bruger metoden i arbejdet med udsatte børn – vi kunne lige så vel have brugt et eksempel med et barn, der har haft en dårlig morgen med konflikter over morgenmaden og flyverdragten, og som måske er blevet afleveret grædende i en anspændt stemning mellem forælder og barn. Men i arbejdet med udsatte børn oplever vi, at de triangulerede samtaler kan være endnu vigtigere. Det kommer jeg tilbage til.

Når pædagogen som i eksemplet indleder en samtale med sin kollega om barnet, mens barnet lytter, kalder vi det *triangulering*, fordi der er tre parter i samtalen – to pædagoger, der som udgangspunkt taler sammen, og et barn, der lytter med.

De to pædagogers samtale har flere mål. Dels er det målet at give barnet en forståelse af sin egen situation. Barnet får sat ord på sine følelser: det får via sproget hjælp til at forstå den sorg, der vælder op i det i den konkrete situation. Dels oplever barnet, at der bliver skabt et rum, hvor det kan være med de problemer og udfordringer, sorger og usikkerheder, der nu engang er et vilkår i barnets liv. Og barnet ved, at der er voksne omkring det, som kender disse problemer og vilkår, og som bliver vidne til barnets liv. Barnet mærker, at det ikke er forkert, men at det derimod bliver set og spejlet.

Der er også en anden hensigt med Lises samtale med Marianne om Bob. Nemlig at få Bob til selv at 'hægte sig på historien', altså at tage del i at fortælle den. Det giver pædagogerne mulighed for at orientere sig i, hvad Bob ved og ikke ved, og hvad der optager ham. Og det giver Bob mulighed for at korrigere historien – som når Bob fortæller, at han faktisk ved, hvor far er, selv om han ikke er hjemme.

Fokus på barnet

At vi i Eksperimental Institutionen taler sammen som kolleger om børnene på denne måde, kan godt give anledning til skepsis, når vi møder pædagoger fra andre daginstitutioner. De tolker det måske som om, at vi taler 'hen over hovedet' på børnene, sådan forstået at vi ikke inddrager dem eller giver dem deres egen stemme. Vores mål er imidlertid netop at inddrage dem og give dem en stemme – men mange børn har brug for hjælp i den proces.

Vi tilbyder ord og sammenhænge, som barnet kan 'koble sig på' og selv tale videre med – og imod, for børnene er gode til at sige til, hvis vi har fået galt fat i noget. Så korrigerer de os, og dermed er de i gang med selv at sætte ord på, hvordan deres verden ser ud, og hvordan de har det med den. Og det er for os at se helt centralt – sådan set for alle børn, men i særlig høj grad for børn, der har nogle vilkår, hvor de oplever en højere grad af usikkerhed, uforudsigelighed eller utryghed end det gennemsnitlige barn.

Samtidig oplever vi, at den triangulerede samtale er skånsom for børn, der står i en konkret, svær situation, hvor følelserne har overvældet dem. Det kan været helt umuligt for Bob at sætte ord på, hvordan han har det, hvis Lise bare sætter sig over til ham og spørger ham direkte, men når hun i stedet spørger Marianne, kan Bob lytte med og høre et forslag til, hvad der måske kan være grunden til, at han reagerer voldsomt og mærke efter i sig selv, om det er en meningsfuld måde at forstå situationen på.

Bob reagerer med sorg og opgivenhed i situationen, men han – eller et andet barn – kunne også have været udadreagerende og slået, sparket, råbt eller lignende. Her bruger vi også trianguleringen.

Så siger pædagogen måske til sin kollega: – Jeg tror, at Johan har det sådan, at det er virkelig vigtigt for ham at passe på sine biler. Hvis han troede, at Erik ville tage dem, var det måske derfor, at han kom til at slå. Og så tager vi et medansvar for situationen.

Alle børn har ret til at blive mødt og forstået i deres følelsesforvaltning

Vi siger måske: – Jeg skulle have været tættere på Johan, så jeg kunne hjælpe ham.
Det er jeg ked af, at jeg ikke var. På den måde anerkender vi de følelser, der fik barnet til at slå, og vi tager noget af ansvaret for, at det gik galt, fra det. For det er jo vores opgave at passe på børnene og at passe på, at de ikke kommer til at gøre noget forkert over for hinanden.

Pædagogens rolle

At triangulere fungerer også godt i situationer, hvor et barn er gået i affekt. En pige er måske endt i en konflikt og sidder nu under bordet og er vred og ked af det og vil eller kan ikke sige, hvad der er sket. Så forsøger vi at spejle det, vi ser.

Den ene pædagog siger måske: – Jeg tror, at Fie blev ked af det over, at legen skulle slutte. Hun ville måske gerne have leget videre. Den anden pædagog svarer: – Jamen, Fie er også rigtig god til at lege. Og det så virkelig ud til at være en god leg. Jeg kan godt forstå, at hun blev ked af det. Den første pædagog siger: – Måske kan vi aftale, at legen kan fortsætte på et andet tidspunkt? Og så siger Fie måske, at det vil hun gerne.

Som pædagoger tager vi et initiativ til at sætte samtalen i gang, så barnet får adgang til den. Nogle af de udsatte børn, vi har, kan have svært ved at mærke og stå ved deres følelser. Vi prøver at give dem en indgang, der er lidt mere tilgængelig. Nogle kobler sig hurtigere på samtalen end andre. Nogle børn siger ikke noget i situationen, men så hører vi dem tale om det senere – de fortæller måske en ven om det til frokost.

Det er vigtigt for os at gå ind i børnenes følelser og ikke udenom dem. Med det, mener jeg, at vi lægger vægt på, at de skal have plads til at være der også i de svære situationer. Så, hvis et

barn er meget ked af det, når det bliver afleveret, så bruger vi også vores sprog til at hjælpe barnet til at rumme og acceptere situationen.

Jeg siger for eksempel: – Nu står mor ude ved cyklen. Jeg taler hele tiden langsomt og lavmælt for at få barnet ned i arousal. Jeg siger måske: – Nu har mor taget cykelhjelm på og knapper jakken. Nu cykler hun nok ned ad vejen ind til sit arbejde. Måske tænker hun på, hvad du skal lave i dag. Hvem du skal lege med, hvad vi skal lave. Så kommer mor ind til arbejdet og sætter sig foran computeren. Og ind imellem tænker hun nok på, hvad du laver. Det er en anden måde at give barnet en forståelse af sit liv på og at arbejde med barnets tilknytning på.

Jeg forsøger at gøre barnet klart, at man kan være forbundet, selv om man ikke kan se hinanden. For børn i udsatte positioner kan der være en større tvivl på forbindelsen, tilknytningen. Så det er vigtigt for sådan et barn at blive forsikret i, at denne adskillelse – i dag, hvor barnet er i børnehaven – ikke er farlig eller forkert.

Alle børn har ret til at blive mødt og forstået i deres følelsesforvaltning. Deres følelser skal anerkendes, uanset udtryk. Nogle gange har barnet ikke kapaciteten til at rumme og forvalte de følelser, det bliver ramt af, og intet barn skal stå alene i denne proces, der er så kompleks, at den jo ofte fortsætter resten af livet.

Vi arbejder målrettet med triangulerede samtaler – og med, i det hele taget, at sætte ord på barnets verden – fordi det er vores erfaring, at metoden giver børn i udsatte positioner mulighed for, lidt efter lidt, langsomt men sikkert, at forstå og rumme sig selv og deres liv lidt bedre. Og, når børnene får nemmere ved det, får de nemmere ved at finde en plads i verden. ●

EKSPERIMENTAL INSTITUTIONEN

Backersvej 113, 2300 Kbh.

62 pladser til børn mellem 7 måneder og 6 år.

Halvdelen af pladserne er besat af børn fra lokalområdet, mens den anden halvdel er visiteret til institutionen, fordi de lever i socialt udsatte familier.

Om at forstå børn

Interview med Lene Lind, der er pensioneret pædagog, institutionsleder (1966-2004), forfatter og én af tidens helt store pionerer indenfor dagtilbudsområdet med særlig fokus på de udsatte børn.

Af **Dorte Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

”I 1970, efter nogle års erfaring som leder, ønskede jeg at udvikle den pædagogiske indsats for særligt udsatte børn ved at integrere dem i institutionen sammen med de lokale børn. En pædagogisk praksis, der forudsatte en højere personalenormering, mindre børnegrupper og alene pædagogisk uddannet personale.”

Med dette citat – af Lene Lind – hentet fra artiklen ”Pædagogers kompetencer under udvikling eller afvikling” fra Nordisk Barnehageforskning 2013, indledes hermed dette spændende interview med én af Danmarks helt store pædagogiske pionerer, Lene Lind.

Hendes unikke og skarpe blik for de udsatte børn og deres behov præsenterede hun for den pædagogiske verden helt tilbage i slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne, og hendes arbejde i det pædagogiske praksisfelt har været og er stadig – uagtet hendes status som 80-årig pensionist – utrætteligt.

Lene Lind etablerede Eksperimentale Institutioner tilbage i år 1966, der den dag i dag arbejder med stor fokus på de udsatte børn, og som i øvrigt bidrager med en artikel i dette nummer af DET GODE BØRNELIV på side 34.

Interview med Lene Lind

Lene Lind har skrevet bogen ”Forstå mig dog” om samspillet mellem børn, forældre og pædagoger samt ”På vej – men hvorhen?” og ”Når forældre har alkoholproblemer” m.fl. Desuden er Lene Lind kendt for udsagnet ”Det er ikke viden men vilje, der mangler”.

Hvilken definition har du, Lene Lind, på et barn i en udsat position?

Det er et kompliceret spørgsmål, som, jeg tror, man må dele det op. Nogle børn er i mistrivsel på grund af forskellige grader af omsorgssvigt eller traumatiske oplevelser. Andre har iboende problemer at kæmpe med, der ikke udelukkende kan tilskrives opvækstbetingelserne.

Omsorgssvigt kan ikke kun tilskrives de hjemlige forhold, daginstitutionerne kan også have en andel i nogle børns mistrivsel på grund af for ringe kvalitet. Institutioner, hvor samspillet mellem voksne og børn er af for ringe kvalitet, når det vurderes i forhold til børnenes basale behov.

Tryk tilknytning til bestemte voksne over tid er det vigtigste fundament for børns udvikling – især for små børn og for børn, der lever under utrygge forhold i forvejen.

Vi kunne måske tale om svigtede børn og derved påtage os et voksenansvar for børns mistrivsel. Og tage ansvar for at undersøge problemernes art og for udbedringen

Vi har hørt mange betegnelser for denne gruppe af børn igennem tiden fx "børn med særlige behov" eller "inklusionskrævende børn" eller "gråzone-børn" osv. Med din viden og erfaring indenfor det pædagogiske felt, hvad tænker du så om de forskellige betegnelser?

For det første vidner mange af disse betegnelser om et syn på barnet, som tager sit udgangspunkt i, at der er noget i vejen med barnet, at barnet selv er skyld i sine adfærdsproblemer og, hvor børn skal lære at tage ansvar. Hertil er der en tendens til, at der opdrages med straf og konsekvens.

Børn er jo ikke født som gråzonebørn, inklusionskrævende børn eller født med særlige adfærdsproblemer. Det er deres opvækstbetingelser, de reagerer "sundt" på, og barnets reaktioner udgør barnets sprog for at fortælle os, at det mistrives og ikke føler sig set og forstået. Børnenes besværlige adfærd er et råb om hjælp og en måde at beskytte det sårbare selv bedst muligt.

Nogle børn reagerer med indadvendthed og kan opleves som nemme børn, hvor andre børn reagerer udadrettede og bliver opfattet som besværlige børn i en trængt daginstitution. Vi kunne måske tale om svigtede børn og

derved påtage os et voksenansvar for børns mistrivsel. Og tage ansvar for at undersøge problemernes art og for udbedringen.

Massebetegnelser virker ofte distancerende i stedet for involverende. Man skal huske, at det handler om de enkelte børn og det enkelte barns unikke livshistorie og livsbetingelser, personlighed samt dets reaktioner, der fortæller os, hvordan barnets mentale tilstand opleves herunder de behov, barnet har.

Hvad skal der til for at tilgodese et barns behov når, det befinder sig i en udsat position? Hvilken rolle spiller dagtilbuddet og pædagogen i den sammenhæng?

Alle børn har nogle basale behov, der også skal tilgodeses i deres daginstitution. Sker det ikke, kan selv børn fra velfungerende familier udvikle sig til utrygge og sårbare børn.

Danske børn tilbringer mange af deres vågne timer i professionelt regi fra en alt for tidlig alder. Børn, der vokser op i familier, som har svært ved at tilgodese børnene, give dem tryk og stabile tilknytningsforhold og tilstrækkelig forudsigelighed, har i særdeleshed behov for voksne tilknytningspersoner i daginstitutionen, der kan give god omsorg.

Ethvert barn i en daginstitution bør have en oplevelse af at have et særligt nært og kærligt forhold til en bestemt voksen i institutionen. For små børn er det den vigtigste forudsætning for god trivsel og sund opvækst.

Når børn ikke kan finde en kendt, tryk voksen at respondere med, kan de føle sig ensomme og nemt blive angste. Jeg tror, mange børn for ofte føler sig forladte. Disse følelser kan blive grundtemaer livet igennem.

Antallet af voksne i daginstitutionen, deres uddannelse samt deres mentale ressourcer er altafgørende for institutionens kvalitet. Hos stresset personale mindskes empatien.

Hvilket pædagogisk læringsmiljø skal være til stede for at understøtte et barns udviklingsbehov, hvis det befinder sig i en udsat position? Har du nogle gode råd til dagens dagtilbud – de faglige ledere og pædagoger – i forhold til den vigtige opgave, de varetager omkring børn i udsatte positioner?

Jeg har det meget stramt med læreplaner til børn under skolealderen. Børn ser ikke ud til at have fået bedre udviklingsmuligheder efter, læreplanerne er blevet indført. Tværtimod er problemer hos børnene øget, og langt flere børn og unge har problemer i livet. Efter, at læreplanerne er kommet ind i institutionerne, er den udviklingsbaserede forståelse nedtonet.

Udviklingspsykologi er ikke længere grundviden for udøvelsen af den pædagogisk praksis. Børnene oplever sig nemt vurderet af de voksne, det vil ofte påvirke selvværdet – dette især hos børn, der føler sig anderledes og ikke gode nok. Når der er megen voksenstyring af børnenes tid og aktiviteter, bliver der mindre opmærksomhed på det enkelte barns egne udspil og behov.

Man burde tænke trivsels-og udviklingsplaner i stedet for læreplaner

Man burde i stedet for læreplaner tænke trivsels-og udviklingsplaner, der kunne se således ud:

DET ENKELTE BARN SKAL UDVIKLE:

- Evnen til at indgå i forpligtende tætte relationer til voksne og til andre børn (venskaber)
- Positiv selvopfattelse
- Tillid til andre mennesker
- Realistisk opfattelse af egen betydning i verden
- Autonomi
- Nysgerrighed, kreativitet og fantasi, legeglæde og legeliv med andre børn
- Empati
- Evne til at være i og vise sine følelser samt udtrykke sine ønsker
- Evne til at sætte sine grænser relevant

Barnets tid er dyrebar. Og for barnet er legen altoverskyggende vigtig for livsglæde og udvikling. Legen hører med til at være menneske og er en kompleks personlig og social aktivitet, som er nødvendig for, at en sund udvikling kan finde sted.

At lege er en indefra kommende lyst, drevet af livsenergi og nysgerrighed samt af behovet for at bearbejde og afprøve. For at udtrykke det, der ikke kan siges med ord og behov for fællesskab med andre.

Legen er også en skabende proces, hvor fantasi og drømme møder den ydre verden i den fælles leg. Hvis daginstitutionerne har de rette ressourcer og den rette kvalitetsforståelse, vil mange børn samlet set få forbedrede betingelser. ●

Stor forskel på daginstitutioners evne til at løfte børn

Stort set alle danske børn går i daginstitution, når de er fem år gamle. De danske daginstitutioner har dermed et enormt potentiale i forhold til at understøtte barnets udvikling og bidrage til at give børn lige livsmuligheder uanset deres sociale baggrund.

Af **Lena Lindbjerg Sperling**, ph.d., Seniorøkonom, Tænk tanken DEA

Særligt for børn i udsatte positioner er det muligt at påvirke deres videre udvikling, da indsatser i de tidlige år kan have en stor betydning, og børnene i højere grad bliver påvirket negativt af daginstitutioner af lav kvalitet. Vi skal derfor sikre, at de danske daginstitutioner understøtter børnenes udvikling, så de klarer sig bedre fagligt.

Daginstitutionen betyder noget for børnenes faglige udvikling

I Tænk tanken DEA har vi undersøgt, hvilken betydning børnenes daginstitution har for børnenes resultater i de nationale test. Det har vi gjort ved hjælp af registerdata, der inkluderer stort set alle femårige, der går i en kommunal eller selvejende daginstitution i årene 2008 til 2014. Der er samlet tale om omkring 100.000 børn og 2.000 daginstitutioner.

Der er selvfølgelig mange flere aspekter af daginstitutionernes arbejde end dem, det er muligt at fange ved at kigge på børnenes faglige resultater i indskolingen. Det skal derfor understreges, at vi kun retter fokus på den del af daginstitutionernes arbejde, der har betyd-

ning for børnenes kognitive udvikling inden for de områder af dansk og matematik som testes i de nationale test.

Når vi sammenligner daginstitutioners muligheder for at løfte børn fagligt, er det vigtigt ikke at sammenligne daginstitutioner, der står med meget forskellige børnegrupper. Der er for stor forskel på, hvordan det er at arbejde med børn i udsatte positioner og børn, der får stor støtte fra hjemmet. Og derfor også forskel på, hvor meget børnene kan løftes fagligt. Derfor kigger vi på forskelle i daginstitutioners løft, alt efter hvor fagligt stærke børnene forventes at være med afsæt i deres socioøkonomiske baggrund.

Daginstitutioner kan særligt løfte udsatte børn

Når vi ser på daginstitutionernes betydning, finder vi en væsentlig forskel på, hvor meget børnene løftes i deres daginstitution. Generelt forklares børns resultater i indskolingen i væsentlig højere grad af deres baggrundskarakteristika, hvilken skole de går på og forældrenes karakteristika, indkomst og uddannelse end af daginstitutionen.

Høj pædagogisk faglighed er vigtig. Det kan i sidste ende have en væsentlig betydning for børnene – særligt de mest udsatte

Dog finder vi, at særligt børn fra udsatte familier løftes af deres daginstitution, både i dansk og matematik. Sammenligningen mellem daginstitutioner med børnegrupper med samme socioøkonomiske baggrund viser, at flere institutioner har et potentiale for at løfte børnene yderligere, hvis de havde samme kvalitet som den bedste daginstitution.

Det gennemsnitlige løftepotentiale i dansk i 2. klasse er 7 pct., hvilket svarer til 3,6 normpoint. I matematik i 3. klasse kan daginstitutionerne i gennemsnit løfte børnene 9 pct. mere, svarende til 5,5 normpoint. Disse gennemsnitlige løftepotentiale svarer til de forskelle, der er mellem børn, som har mindst én forælder på kontanthjælp og børn, hvor begge forældre er i arbejde eller studerende. Både i dansk og matematik er den største forskel mellem to daginstitutioner med sammenlignelige børnegrupper omkring 8 normpoint.

Betydningen af disse løftepotentiale for, hvordan børnene klarer sig fagligt, er ikke til at tage fejl af. Der er en tæt sammenhæng mellem, hvordan børnene klarer sig i den nationale test i dansk i 2. klasse, og hvordan de klarer sig i afgangseksamen i 9. klasse.

Et barn, der scorer 5 normpoint mere i den nationale test i dansk i 2. klasse, får i gennemsnit 0,25 karakterpoint højere karakter i 9. klasse. Til sammenligning har et tidligere studie fra VIVE fundet, at effekten af at have en lærer med undervisningskompetencer i dansk i 9. klasse er 0,12 karakterpoint, hvis man sammenligner med at have en lærer uden undervisningskompetencer.

Strukturelle forskelle hænger sammen med løfteevne

Vi kan ikke entydigt svare på, hvorfor nogle daginstitutioner løfter deres børn betydeligt mere end andre. Vi kan dog undersøge, om der er systematiske forskelle på institutioner med højere og lavere løft alt efter deres børnegrupper. De daginstitutioner, der er tættest på at løfte børnegruppen mest muligt i dansk, er ka-

DEA

Daginstitutioners løftepotentiale

Notat

Artiklen er baseret på resultater fra undersøgelsen Daginstitutioners løftepotentiale, der kan findes her: <https://dea.nu/i-farver/publikationer/daginstitutioners-loftepotentiale>

rakteriseret ved at have lidt bedre normeringer, lidt færre børn per pædagog og at være integrerede institutioner.

I gennemsnit løfter integrerede institutioner børnene 2 normpoint mere i dansk, end børnehaver gør det. Samme sammenhæng findes dog ikke for matematik. For integrerede daginstitutioner hænger 1 barn mere per pædagogisk personale sammen med 0,32 normpoint mindre gennemsnitligt løft i dansk. Og for børnehaver er sammenhængen 0,11 normpoint i dansk.

Igen er sammenhængene ikke lige så stærke for forskellene i løft for matematik. For antallet af børn per pædagog er sammenhængene mindre, og for både integrerede institutioner og børnehaver gælder, at 1 barn mere per uddannet pædagog hænger sammen med et løftepotentiale, der er omkring 0,03 normpoint mere i både dansk og matematik.

Daginstitutioner med pædagogiske kandidater løfter mest

De svage sammenhænge mellem daginstitutionernes løft, normeringer og pædagogandele, indikerer, at andre faktorer kan have større betydning. Vi er nødt til at løfte blikket og se på andre karakteristika ved daginstitutionerne. Desværre er der meget, vi ikke kan måle, men som uden tvivl har betydning. Det kan være daginstitutionens kultur og pædagogik, lederens fordeling af personale og pauser. Der er dog flere sammenhænge, som er interessante i forhold til at øge vores forståelse af forskellene mellem institutioner, der løfter børnene i højere eller lavere grad.

Én betydelig forskel ses mellem daginstitutioner, der har en pædagogisk kandidat ansat og daginstitutioner, der ikke har. Selvom sammenhæng ikke kan tolkes som en årsagssammenhæng, indikerer resultatet, at høj pædagogisk faglighed er vigtig. Det kan i sidste ende have en væsentlig betydning for børnene - særligt de mest udsatte. ●

LENA LINDBJERG SPERLING

Ph.d., Seniorøkonom,
Tænkertanken DEA
Mail: lls@dea.nu
Telefon: 28303826

Pædagogers viden om børns trivsel

At være i trivsel er en forudsætning for, at et barn udvikler sig på en hensigtsmæssig måde, lærer noget og er en del af børnefællesskabet.

DET GODE BØRNELIV interviewer her Lise Petersen, der er uddannet pædagog og i dag arbejder som udviklings- og implementeringskonsulent i it-virksomheden INFOBA.

Af **Dorte Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

Trives Tilde og Thomas? Bider Tilde, fordi hun gerne vil være med i legen, men ikke kan gennemskue, hvordan hun kontakter de andre børn på en mere hensigtsmæssig måde? Er Thomas utryk ved mange børn og voksne? Et barn, der ikke trives, udtrykker sig på forskellig vis. En pædagog må mærke og observere det hurtigt, for det er en del af pædagogens faglighed.

Når du som pædagog er sammen med et barn eller en gruppe af børn, kan du mærke og erfare, om et barn trives. Men et barn kan godt trives i én situation og være utryk i en anden. Det varierer, også over tid. Derfor kan trivselsmålinger i bedste fald blot være en stikprøve på én situation, men ikke give et generelt billede.

Ovenstående er nogle af de perspektiver, som Lise Petersen arbejder med, og hvor hun kombinerer sin faglighed som pædagog med sit arbejde som udviklings- og implementeringskonsulent i it-virksomheden INFOBA, der udvikler digitale værktøjer til pædagoger, institutioner og forvaltninger. DET GODE BØRNELIV stiller her nogle uddybende spørgsmål til Lise Petersen.

Interview med Lise Petersen

Kan man egentlig måle børns trivsel?

Både ja og nej. Man kan måle det lige nu og her, i en given situation, med den enkelte pædagog, i de her givne rammer. Så du kan bruge det til en stikprøve, men det vil ikke være et generelt billede. Hvis et barn ikke trives, fornemmer du det hurtigt som pædagog. Et fremmed menneske ville sjældent kunne svare kvalificeret på spørgsmålet om, hvorvidt et barn trives. Det kan du kun svare på, hvis du kender barnet og har viden om børns udvikling, hvor vurderingen også hænger sammen med det observations- og relationsarbejde, som pædagoger gør hele tiden.

Hvordan kan den viden og indsigt, det pædagogiske personale får ved hjælp af digitale værktøjer, understøtte kvalificeringen af læringsmiljøet, så det hjælper et barn i en udsat position?

Pædagoger ved, hvad der er god pædagogik. Vores – INFOBA's – digitale værktøjer understøtter den praksis. Når en pædagog for eksempel observerer, om børnenes sprog eller motorik udvikler sig alderssvarende, så kan de bruge digitale skemaer til at systematisere de-

res observationer, så de også fanger de udsatte børn. Fordelen ved de digitale værktøjer er, at alt er tilgængeligt for alle. Det er en kæmpe styrke. Det betyder, at hvis en pædagog eller medhjælper bliver sygemeldt eller stopper, så findes de her observationer på et barn stadig. De er ikke blevet slettet eller røget med hjem i en taske eller røget ud ved en fejl. Dermed har resten af personalet mulighed for at følge op.

Jeg er fra den årgang af pædagoger, hvor min viden lå som papirer i et skab. Jeg havde styr på mine papirer, men hvis jeg ikke var der og ikke havde fået overleveret viden, skulle den næste starte forfra. Derfor er der vigtigt at have en praksis og systematik omkring det at overlevere viden. Hvis man ikke har det, risikerer man, at viden går tabt.

Mange pædagoger er rigtig dygtige til at overlevere viden, men nogle gange glipper det. Det kan være et kæmpe tab for et barn, at viden ikke bliver givet videre. Med digitale værktøjer får du et sted at gemme dine observationer og handleplaner. Det er en styrke, når det handler om overlevering, både til forældre eller til børnehaven eller til skolen. Det er vigtigt at kun-

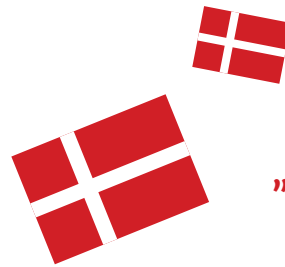
Pædagoger ved, hvad der er god pædagogik

ne overlevere noget historik; hvad man har prøvet, hvad der har virket og ikke virket. Den viden går hurtigt tabt, hvis du ikke har et system, der automatisk samler viden op, hvilket er særligt vigtigt i forhold til udsatte børn”.

Er der andre fordele ved at bruge digitale redskaber, når det kommer til børns trivsel?

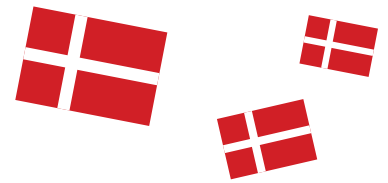
Man får et fælles sprog for praksis herunder, hvordan man observerer og arbejder med børns trivsel i stedet for, at det er op til hver enkelt pædagogs subjektive fortolkning. Det kan højne pædagogikkens kvalitet. Nogle gange bliver de digitale værktøjer implementeret uden, at man har haft pædagogerne med på råd. Vores erfaring er, at den digitale værktøjskasse virker bedst, når pædagogerne har været involveret i beslutningen.

Det er lidt som at være en tømmer med en værktøjskasse. Han vil jo også være mest tilfreds, når han selv bestemmer, hvilken hammer han bruger til sine søm. Hos INFOBA gør vi en dyd ud af at lytte til de behov, pædagogerne har, så vi kan gøre deres hverdag bedre. ●

”LDD er i dag landets største nonprofit organisation”

Landsorganisationen Danske Daginstitutioner fylder 55 år

Organisationen blev stiftet af journalist og medlem af folketinget, Lis Møller, d. 14. juni 1968, hvorfor det i år er organisationens 55-års fødselsdag. For fem år siden fejrede vi den ”rigtige” runde 50-års fødselsdag på Marienlyst Strandhotel i Helsingør ved en gigantisk fest med deltagelse af vores Protektor, Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Benedikte. Se mere herom på vores hjemmeside.

LDD er i dag landets største nonprofit organisation, hvis formål er:

Gennem frivilligt arbejde at virke for tilvejebringelse af de bedst mulige vilkår for

børns opvækst, udvikling og trivsel, bl.a. ved på landsplan at virke for og medvirke ved etablering og drift af private og selvejende institutioner primært for børn og unge samt i øvrigt at arbejde for at fremme den selvejende institutionsform.

Med afsæt i dette stiller vi vores kompetencer til rådighed indenfor pædagogisk- og øvrig konsulenttjeneste, økonomi og regnskab, lønadministration og HR, kursusvirksomhed og IT-service, der dagligt udføres af vores 33 medarbejdere, Hovedbestyrelsen, repræsentantskabet og DD-mandaterne. Tusinde tak for jeres store og engagerede indsats! Vi kan allerede nu se frem til

2028, hvor LDD's 60-års fødselsdag skal fejres.

Fra mig skal der lyde et kæmpe tillykke til os alle i LDD! ●

Palle Woss
Direktør

Nationalt partnerskab for børneforskning skal styrke pædagogikken for de mindste børn i dagtilbud

Et nyt partnerskab så dagens lys i efteråret sidste år og skal samle samt koordinere den pædagogiske forskning, så den tager udgangspunkt i og bliver til bedre gavn for landets dagtilbud. Med 200 mio. kroner over de næste fire år vil partnerskabet sikre en bedre kobling mellem teori og praksis ved at inddrage pædagogisk personale og ledere i dag-

tilbud i forskningen. Målet er at styrke grundfagligheden i pædagoguddannelsen og give ny viden til dagtilbuddene.

Agi Csonka, der er såkaldt programdirektør i Vilum Fonden m.v. er udpeget som formand for bestyrelsen, der også tæller andre tunge folk (forske-

re, professorer, konsulenter m.fl.) fra blandt andet BUPL, KL, UC Syd, VIVE, Via University College samt en enkelt områdeleder.

LDD vil følge partnerskabets løbende arbejde tæt herunder holde øje med den pædagogiske forskning, der sættes fokus på og inddrages. ●

Næste nummer af DET GODE BØRNELIV udgives i september 2023 og vil handle om **PÆDAGOGIK**, der er det grundlæggende fundament, alle dagtilbud skal definere, forholde sig til og arbejde med i praksis.

Pædagogik

**Næste
Nummer**

'Pædagogikhåndbogen', 'Tæt på pædagogik i dagtilbud', 'Teoretisk pædagogik', 'Faget pædagogik' samt 'Småbørnspædagogik - 1960-2020' er blot et udpluk af de mange og sidste nye bøger, der er udkommet, som perspektiverer pædagogik. Et begreb og et fundament, som alle dagtilbud i Danmark står på og tager afsæt i, når den faglige intention og pædagogiske mål besluttet og skal udføres i læringsmiljøet i den pædagogiske hverdagspraksis.

Pædagogik handler om dannelse, uddannelse, undervisning og opdragelse. Pædagogik handler om teori og praksis, der er tæt forbundet og skal have sammenhæng. Pædagogik handler om rammer og betingelser for det moderne dagtilbud, hvor også den styrkede pædagogiske læreplan spiller en central rolle.

I næste nummer af DET GODE BØRNELIV, der udkommer til september, vil pædagogikkens mange elementer blive foldet ud med interessante og inspirerende artikler, interviews og nyheder. ●

Det ved vi om ...

Med temaet "BØRN I UDSATTE POSITIONER" har du nu som læser af DET GODE BØRNELIV fået forskellig inspiration til din egen praksis. Nedenstående tre udsnit er hentet fra de mange spændende artikler, interviews og anbefalinger, der er foldet ud i dette nummer af DET GODE BØRNELIV.

... børn i udsatte positioner

Læs mere side 11

1

Når pædagoger oplever, at børn har vanskeligheder med at deltage i daginstitutionens børnefællesskaber og hverdagsliv, og når de har afsøgt alle muligheder i praksis for at skabe nye handlemuligheder, indledes ofte et tværfagligt samarbejde med forvaltningens tværfaglige ressource team. Ønsket er, at det tværfaglige samarbejde skal bidrage til at skabe nuanceret viden fra forskellige fagdiscipliner om børnene og bidrage med konkrete forslag til handlinger. Ambitionen er god, men analyserne i antologien viser, at i det tværfaglige samarbejde presses den pædagogiske viden om netop relationelle og kontekstuelle forholds betydning for børns udvikling.

Læs den spændende artikel:
Udsathed er en kompleks størrelse
af Crisstina Munck, ph.d., og Lektor samt
Johanne Vinter Kirkeby, Redaktør og tidligere Lektor

Understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud foregår på mange niveauer. Det foregår hver dag i den pædagogiske praksis i dagtilbud gennem tilrettelæggelse af det pædagogiske læringsmiljø, i interaktioner og relationer med børnene og i samarbejdet med forældre. Men de enkelte dagtilbud har ikke ansvaret for opgaven alene. Det er kommunalbestyrelsen, der har det overordnede ansvar, og der samarbejdes vertikalt mellem forvaltning og dagtilbud, ligesom arbejdet også ofte foregår på tværs af professioner og sektorer og involverer fx psykologer, sundhedsplejerske og socialrådgivere

Læs den informative artikel:
Udfordringer i understøttelse af børn i udsatte positioner i dagtilbud
af Line Buer Bjerre, Seniorrådgiver og
Astrid Arbjerg Lundby, Konsulent, begge fra EVA

Læs mere side 27

2

Alle børn har ret til at blive mødt og forstået i deres følelsesforvaltning. Deres følelser skal anerkendes, uanset udtryk. Nogle gange har barnet ikke kapaciteten til at rumme og forvalte de følelser, de bliver ramt af, og ingen børn skal stå alene i denne proces, der er så kompleks, at den jo ofte fortsætter resten af livet. Vi arbejder målrettet med triangulerede samtaler – og med, i det hele taget, at sætte ord på barnets verden – fordi det er vores erfaring, at metoden giver børn i udsatte positioner mulighed for, lidt efter lidt, langsomt men sikkert, at forstå og rumme sig selv og deres liv lidt bedre. Og, når børnene får nemmere ved det, får de nemmere ved at finde en plads i verden.

Læs mere side 34

3

Læs den praksisrelevante artikel
At arbejde med udsatte børns følelser
af Helene Dahl Thruelsen, Leder af Eksperimental Institutionen